

T. B. M. M.

ZABIT CERİDESİ

Yüz onuncu İqtima

28.9.1338 Perşembe

Münderecat

	Sayfa		Sayfa
1. — Zaptı sabık hulâsası	222:223	2. — Lozan Türk Kongresinin zafer tebriknamesi	223
2. — Azayı kiram muamelâtı	224:234	3. — Zaferden dolayı Bayburd halkının orduya teşekkürü	223:224
1. — Maarif Encümenindeki münhal-lere âza intihabına dair Encümen Riyaseti tezkeresi	224	5. — Mazbatalaf	224
2. — Mebuslardan bâzılarına mezuniyet verilmesine dair Divanı Riyaset kararı	234	1. — Seferberlik zammı maaş Kanununun tefsirine dair Müdafaai Milliye Vekâleti tezkeresi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası	224
3. — Teklifler	223	2. — Elbise bedeli hakkındaki Kanunun tefsirine dair Müdafaai Milliye Vekâleti tezkeresi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası	224
1. — Gazianteb Mebusu Yasin Beyin, Otomobil ve emsali vesaiti nakliye ile vesaiti sınaie ve ziraiyenin Gümrük Resminden istisnasına dair kanun teklifi (2/567)	223	6. — Müzakere edilen maddeler	224
4. — Muhtelif evrak	223	1. — Memaliki müstahlasada muvakkat mahakimi cezaie teşkili hakkında kanun lâyihası ve Muvakkat Encümen mazbatası	224:233,234:246
1. — Buhara Hükümetinin zafer tebriknamesi	223		

BİRİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 1,50

REİS — İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KÂTIPLER : Hakkı Bey (Van), Âtîf Bey (Kayseri)

REİS — Efendim, Meclisi küşadediyorum. Zaptı sabık hulâsası okunacak.

1. — ZAPTI SABIK HULÂSASI

Birinci Celse

İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat zaptı sabık hulâsası kıraat ve aynen kabul olundu. 1338 senesi Evkaf bütçesine tahsisatı munzammasa ilâvesine dair Heyeti Vekileden mevрут lâyhâi kanuniye Muvazenei Maliye Encümenine, Elviyei Selâse'de arazinin tahririyle senedata raptı hakkındaki lâyhâi kanuniye Kavanin ve Muvazenei Maliye Encümenine, Denizli Mebusu Yusuf Beyin, gıyaben müebbet kürek cezasına mahkûm Milis Mülâzimisânisi Sungurlulu İbrahim Efendinin affı hakkındaki teklifi kanunisi ile Kozan Mebusu Dr. Mustafa Beyin Maarif umuruna mütâallik teklifi kanunisi Lâyiha Encümenine havale edildi. Karahisar Mebusu Şükrü Beyin, bir kağıt âbidesi rekzine, İzmit Mebusu Hamdi Namık Beyin, İznik kasabasına Müdafai Milliyece beş yüz çadır itasına dair temenni takrirleri ile, Gaziantep Mebusu Yasin Beyin, Varidatı hususiyenin sureti tahsiline dair levayihî kanuniyenin tercihan müzakerelerine dair temenni takrirleri kabul edilmedi. İzmit Mebusu Hamdi Namık Beyin, memaliki müstahlasaya hariçten celbedilecek mevaddı inşaiyeden Gümrük Resmî alınmamasına dair temenni takriri bir kanunu tadil mahiyetinde olduğu için reye vaz'olunmadı. Memurin Muhakemat Encümeninde münhal âzalık için en ziyade rey alanlardan altı zatın memuriyeti kabul edildi. Kavanini Maliye Encümeni Kâtipliğine Mardin Mebusu Necib Beyin intihabolunduğuna dair mazbata okundu. Cebelibereket Mebusu Faik Beyle rüfekasının, Trakya'da düşman mezalimine meydan vermemek için teşebbüsâtı lâ-

zimedede bulunulmasına dair takrirleri müttefik kabul edilerek Hariciye Vekâletine febliğ edildi. Amasya Mebusu Ömer Lûtfi Beyin, şimendiferler ahvaline dair sualine Nafia Vekili Bey tarafından cevap ita olundu. Kırşehir Mebusu Yahya Galib Beyin, Başkumandan Paşa Hazretlerini istikbal ve Meclisin hürmetlerini arz için bakur'a on zatın intihabına dair takriri kıraat ve kabul olunarak Sivas Mebusu Emir Paşa ile Lâzistan Mebusu Abidin, Bayezid Mebusu Âtîf Cebelibereket Mebusu İhsan, Sinob Mebusu Abdullah, Bolu Mebusu Tunalı Hilmi, Ankara Mebusu Hacı Mustafa, Karahisar Şarki Mebusu Memduh, Diyarbakir Mebusu Kadri beyefendilere kur'a isabet eyledi. Encümenlerden mevрут mazbatalar ruznameye alındı. Mezuniyet ve temdidî mezuniyete dair Divanı Riyaset kararları kabul edilerek celse hafiyeye geçildi.

(İkinci Celse hafidir.)

Üçüncü Celse

Musa Kâzım Efendi Hazretlerinin tahtı Riyasetlerinde bilinikat memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl mahkemeleri hakkındaki lâyhâi kanuniye müzakere edilerek müzakere kâfi görüldükten sonra mezkûr lâyhâın maddelerine geçilmesi tâyini esamîyle reye vaz'olunup neticede Mecliste nısalbı ekseriyet olmadığı anlaşıldığından ikinci defa reye konulacağı bittebliğ Perşembe günü toplanmak üzere içtimaa nihayet verildi.

İkinci Reisvekili	Kâtip	Kâtip
Musa Kâzım	Van	Kayseri
	Hakkı	Âtîf

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisar Şarki) — Münhal âzalıklar Memurin Muhakemat Encümeninde değil; Memurin Muhakemat Heyetindedir. Bu suretle tashih edilsin.

REİS — Zaptı sabık hulâsasını tashihan kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar. Zaptı sabık hulâsası tashihan kabul olundu.

3. — TEKLİFLER

1. — *Gaziantep Mebusu Yasin Beyin, Otomobil ve emsali vesaiti nakliye ile vesaiti sınaie ve ziraiyenin Gümrük Resminden istisnasına dair kanun teklifi (2/567)*

REİS — Hariçten celbolunacak zirai, sınai alât ve edevat ile vesaiti nakliyenin Gümrük Resminden affı hakkında Gaziantep Mebusu Yasin Beyle rüfekasının teklifi kanunisi var. Lâyiha Encümenine havale ediyoruz.

4. — MUHTELİF EVRAK

1. — *Buhara Hükümetinin zafer tebriknamesi*

REİS — Buhara Hükümetinin zafer tebriknamesi hakkında Hariciye Vekâleti tezkeresi vardır. Okunacak :

T. B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Moskova'daki Buhara Sefaretinin Hükümeti metbuasından alarak sefaretimize tevdi ettiği ve aslı kurye ile derdesti irsal olduğu bildirilen tebriknamenin hulâsasını Moskova Sefaretinden işar kılınmakla sureti leffen takdim kılınmıştır efendim.

Hariciye Vekâleti Vekili
Dr. Rıza Nur

Suret

Moskova : 8/9/1338

Türkiye Hükümetinin ve halkının İstiklâli Millî uğrundaki mübarezesini Buhara ahalisi kemali itina ile takip ve gaasıp emperyalistlere karşı galibiyetini temenni etmekte ve Türkiye Hükümetinin mezkûr gaasıplara karşı takibettiği siyaseti, kendi siyaseti umumiyesi gibi telâkki eylemektedir. Türkiye'nin Yunanlılara ve rehberlerine karşı kazandığı büyük muzafferiyetten dolayı Buhara, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümetiyle bütün Türk kardeşlerini tebrik eder.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Enver Paşadan mı bu? (İmza kimindir, sadaları)

2. — *Lozan Türk Kongresinin zafer tebriknamesi*

REİS — Lozan Türk Kongresinin zafer tebriknamesi hakkında Hariciye Vekâleti tezkeresi var. O da okunacak.

B. M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Kahraman ordumuzun ihraz eylediği muzafferiyat münasebetiyle Lozan Türk Kongresi tarafından Meclisi Âliye hitaben keşide olunan telgrafname sureti leffen takdim kılınmıştır efendim.

Hariciye Vekâleti Vekili
Dr. Rıza Nur

Türkün varlığına kasededen ve mukaddes topraklarımızı kirleten değersiz ve alçak düşmana tarihin şimdiye kadar kaydedemediği emsalsiz bir gayret ve fedakârlıkla lâyük olduğu cezayı veren kahraman orduya ve Ulu Meclise en samimî teşekkürat ve tebrikâtımızı takdim ederiz.

Lozan Türk Kongresi
Reisi

3. — *Zaferden dolayı Bayburd halkının orduya teşekkürü*

REİS — Tunalı Hilmi Beyin, Bayburd ahalisinin tebrik telgrafına dair bir takriri var :

B. M. Meclisi Riyasetine

Aşağıda üç telgraf suretini takdim ederken, Bayburd halkının Büyük Millet Meclisine karşı beyan etmek istediği teşekküratına Riyaset Makamının vesatatte bulunmasını teklif ederim.

Bolu Mebusu
Tunalı Hilmi

Suretler :

1. Garp Cephesi Kumandanlığına :

Al zaferin bile iftihar edeceği derecede yüceliklerle bezeli ismetin timsali kumandanım! Aşağıda iki telgraf sureti vardır. İkinci, tâ Şark'ta güneş kılpadanlarıyla işlenmiştir. İzin ver de, şehit, diri, ölü Mehmedçeğe hamaylı olsun.

Tunalı

(Bunun okunmasına hacet yoktur. Cevap verilsin, sadaları)

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Burası mahfeli edebî değil, Meclis vasıtai muhabere de değil... Bu nedir? Biz vazifemize bakmalıyız.

REİS — Efendim, tensibederseniz Divanı Riyaset cevabını versin.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Bayburd halkı muzaffer ordumuza teşekkür ediyor. Bu gibi hususatta birtakım arkadaşlar vesatatte bulunarak Makamı Riyasetin tavassutunu rica ettikleri ve ricaları kabul olunduğu halde Tunalı'nın ricası neden kabul olunmuyor? Burası mahfeli hamasettir; burada...

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Burası siyasi bir mahfeldir.

TUNALI HİLMİ B. (Bolu) — Bu, halka karşı hüürnetsizliktir.

2. — ÂZAYI KIRAM MUAMELÂTI

1. — *Maarif Encümenindeki münhاللere âza intihabına dair Encümen Riyaseti tezkeresi*

REİS — Efendim, Maarif Encümenine âza intihabına dair bir tezkere var. Okunacak :

Riyaseti Celileye

Encümenimizi teşkil eden rüfekayı muhteremeden dokuz zatın dairei intihabiyelerine azimetini üzerine temini ekseriyet kesbi suubet etmiş olduğundan İkinci Şubeden bir ve Üçüncü, Beşinci, Birinci, Dördüncü şubelerden ikişer zatın intihabı için keyfiyetin şubatı mezkûreye havalesini teklif eylerim.

Maarif Encümeni Reisi
Burdur
Âkif

REİS — Rica ederim, aidolduğu şubeler intihabı icra etsinler.

5. — MAZBATALAR

1. — *Seferberlik zammı maas Kanununun tefsirine dair Müdafaaı Milliyeye Vekâleti tezkeresi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Seferberlik zammı hakkındaki Kanunun tefsirine dair Kavanini Maliye Encümeni mazbatası var :

Bu tefsirin müstacelen ve mevaddı saireye takdimen müzakere edilmesine dair Erkânı Harbiye Umumiye Reisi Fevzi Paşa Hazretlerinin de bir telgrafları vardı. Fakat bu mazbata o zaman henüz encümeden gelmediği için müstaceliyet reye vaz'olunmamıştı.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bu meselenin, yani tefsirin müstacelen müzakeresine

karar itasını bendeniz de rica ediyorum. (Anlaşılmıyor sesleri)

REİS — Efendim Seferberlik zammı hakkındaki Kanunun tefsirine dair Kavanini Maliye Encümeninden bir mazbata gelmiştir. Bu tefsirin müstacelen müzakeresine dair de birkaç gün evvel Erkânı Harbiye Umumiye Reisi Paşa Hazretlerinin teklifleri vardı. O zaman tefsir encümünde olduğundan müstaceliyet reye vaz'olunmamıştı. Bugünse tefsir mazbatası gelmiştir. Bu tefsirin Cumartesi ruznamesine ithalini ve müzakeresini kabul edenler lütfen ellerini kaldırsınlar... Kabul edilmiştir efendim.

YUSUF ZİYA B. (Mersin) — Efendim seyyar orduya mensup bâzı kıtaat ve müessesesat zâbitanının da Seferberlik zammından istifade edip etmeyeceklerine dair bir takrir vardı. Bu meseleyi dün Müdafaaı Milliyeye Encümeni inta'etmiştir. O da beraber müzakere olunsun.

NECİB B. (Mardin) — O henüz Kavanini Maliye Encümenindedir.

2. — *Elbise bedeli hakkındaki Kanunun tefsirine dair Müdafaaı Milliyeye Vekâleti tezkeresi ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatası*

REİS — Elbise bedeli Kanununun tefsiri hakkında Kavanini Maliye Encümeni mazbatası var, Hayvanatı feresiye ve bakariye hakkında ve Emvali metruke Kanununa dair Kavanini Maliye Encümeni mazbataları var, bunları da alel-usul ruznameye alıyoruz.

6. — MÜZAKERE EDİLEN MADDELER

1. — *Memaliki müstahlasada muvakkat mahakimi cezaiye teşkili hakkında kanun lâyihası ve Muvakkat Encümen mazbatası*

REİS — Efendim memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl mahkemeleri hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası tâyini esamiyle dün reye vaz'olunmuş ve fakat nısbatı müzakere olmadığından ekseriyeti âra hâsıl olamamıştı. Mezkûr mazbatayı bugün ikinci defa reye vaz'ediyorum. Encümenin teklifini kabul edenler beyaz, etmeyenler kırmızı rey vereceklerdir.

(Âra istihsal edildi.)

REİS — Efendim! Reye iştirak eden 163; 82 kabul, 70 ret, 11 müstenkif var.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Ekseriyeti mutlaka yoktur.

REİS — Efendim, msabı müzakere vardır. Reye iştirak eden zevatın adedi 163 tür. 11 müstenkif, 70 redde karşı 82 reyle maddelere geçilmesi kabul edilmiştir. Binaenaleyh maddelere geçiyoruz efendim. Birinci madde hakkında söz isteyen var mı?

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Efendim, bendeniz söz isterim.

HAFİZ MEHMED B. (Trabzon) — Şimdi maddelerine geçilmesi kabul edilen teklif encümenin teklifi mi yoksa Hükümetin teklifi midir? Çünkü mevzu müzaker her ikisidir. (Hayır sesleri) Binaenaleyh şimdi hangisi müzakere edilecekse o mevzu bahsedilmelidir. (Gürültüler)

REİS — Efendim, meseleyi reye koyarken. Adliye Encümeninin mazbatasını reye konduğunu bendeniz talâffuz ettim ve meseleyi bu şekilde reye vaz'ettiğimi söyledim. Adliye Encümeninin mazbatasındaki maddelere geçilmesini kabul edenler beyaz, etmeyenler kırmızı rey verecektir dedim...

YUSUF ZİYA B. (Mersin) — Hayır hayır... (Zabıtta vardır sesleri)

REİS — Esasen müzakere; encümen mazbatasına üzerine cereyan etmiştir. Binaenaleyh maddelere geçiyoruz.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Dün de arz ettiğim gibi; inemaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl mahkemeleri için ahkâmı istisnaiye vaz'ına lüzum yoktur. Hali hazırda mevcut İstiklâl mahakimi Kanunu - benim kanaatince - maksat ve maslahatı temin edecek şeraiti haizdir. Şimdi birinci madde ile biz, müddeiumumilerin itirazını tahdit ve taksir ediyoruz; bu, doğru değildir. Memaliki müstahlasaya gidecek olan bir İstiklâl mahkemesi heyetinin içinde bulunan müddeiumumi, hilâfı kanun bir hale vâkıf olur veyahut bir mesele hakkında mevcut delâili; hükme gayrikâfi görerek itiraz ederse ve hattâ bu heyetin içinden bir âza da, müddeiumumiiin kanaatinde olur da hüküm ekseriyetle çıkarsa; bu hüküm kati olsun ve Meclise arza lüzum görülmeden tatbik edilsin, demek doğru olamaz. İstiklâl mahakimi Kanununu müzakere ederken pekâlâ biliyorsunuz ki; müddeiumumileri kabul etmekten maksat; Meclisi Âli namına bir murakıbu kanu-

ni olmaları idi. Yani müddeiumumiler, İstiklâl mahakimi muamelâtının kanun dairesinde hüsncereyanını murakabe edeceklerdir. İstiklâl mahakiminin; kanun dairesinde icrayı ahkâm edip etmediğini Meclisi Âli namına murakabe edecek olan zevat; müddeiumumilerdir. Bu hakkı murakabe böyle tahdit ve taksir edilirse, adaletten de o derece tebaut ve inhiraf edilmiş olunur. Bu itibarla birinci maddeye katiyen lüzum yoktur. İstiklâl mahakimi Kanununda mevcut bu bapta ahkâmın yine kemafissabık tatbiki doğrudur, madde lüzumsuzdur. Tayyını teklif ederim.

YASİN B. (Gazianteb) — Efendim birinci madde lâzımdır. Şükrü Bey biraderimizin buyurdıkları gibi bu maddeyle müddeiumumilerin salâhiyeti tahdidedilmiş değil, bilâkis daha ziyade tevessü etmiştir. Şu halde mütalâaları vâridi hatırlamaz. Encümen bu maddeyi vaz'etmekle çok isabet etmiştir. Esasen müddeiumumilerin, yapılan tahkikatın her hangi bir noktasında itiraz hakları olmakla beraber; her hangi bir suretle işlerin tekemmül edeceği bir sırada müddeiumumilerin lâalettâyin bir noktai tahkikat üzerinde itirazda bulunarak işi tâvik etmelerini meni noktai nazarından bu madde çok musiptir ve bu suretle müddeiumumilerin itirazları, yalnız vazife noktasına inhisar ettirilmiş oluyor ve idam hükümlerinde - ki hakikaten mühimdir - yine hakkı itirazlarını kabul ediyor. İstiklâl mahakimindeki müddeiumumilerin vazai fi, kanunun hüsncereyanını temin ettirmekten ibarettir. Şu halde müddeiumumiler, gayrikanuni ahvale karşı daima itiraz edebilirler. Bunların tahdidedilmiş bir salâhiyetleri yoktur. Binaenaleyh bendeniz de birinci maddenin aynen kabulünü teklif ederim.

REİS — Birinci madde hakkında başka söz alan yoktur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Var var..

REİS — Buyurun.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim şekli mesele yine tebeddül etti; bizim buradaki işgalâtımız; İstiklâl mahkemeleri Kanununun tadili mahiyetindedir; yani takibolunan gaye ile şu kanunun mânasını bulamadım. Bu mahkemelere artık İstiklâl mahkemeleri demeyin. İstiklâl mahkemeleri bir maksadı mahsus üzerine yapılmıştı. Bu son şekildeki mah-

kemelere ise; ne diyeyim. Bilmiyorum. Artık fevkalâde teşekkül etmiş bir mahkeme ismi veremeliyiz. İstiklâl mahakiminin vazaiî kanunen muayyendir ve bu vazaiî, Meclisi Âlide dört beş gün cereyan eden bir müzakere neticesinde tahlilen tanzim olunmuştur. Bugün ise o eski kanunu tadil mahiyetinde başka bir şekil teklif olunuyor. Memaliki müstahlasaya mahakim lâzımmış.. Bunların vazaiî de müddeiiumumilerin kaydından biraz azade olacakmış.

Müddeiiumumilerin kuyudundan azade bir mahkemeye, affınıza mağruren, bir mahkeme diyemem. Medeni bir milletın mahkemeleri; daima müddeiiumumilerin murakabe ve kontrol haklarını muhafaza eder. Yoksa başka türlü mahkeme olmaz.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Bunlar taziyik mahkemeleri.

YASİN B. (Gaziantep) — Hayır; adalet mahkemeleri...

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisar Şarki) — Taziyik yok...

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Efendiler ben ve arkadaşlarım da zannederim bu fikirdedir. Müddeiiumumilerin kaydından azade kalarak hüküm verecek hâkim tasavvur edemem. Hangi hâkimdir ki; hakkı itirazdan masun kalsın ve itirazdan kendisini kaçırsın, böyle hâkim olur mu efendiler? Ve ortada bir sebep de yoktur. Eski mevut kanunu böyle mühim bir anda ve mühim bir kisve ile tebdil ve tağyir etmek için encümen salâhiyeti nereden almış?..

Bunu teklif ederken hangi sebep tahtında yaptıklarını burada ilmen izah ve bizi de bu hususta ikna etsin. Yoksa bu gibi şeyleri buradan sinema gibi geçirip, yarınki nedamete karşı ne yapacaklardır? Gelsinler burada ilmen ispat etsinler, sonra münakaşa edelim. O encümen âzası kimse çıksın da burada bunu ispat etsin. İlim meselesidir bu, hissiyat ile yapılmaz böyle şeyler.

REİS — Encümen namına Mustafa Kemal Bey cevap veriyor.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Efendim evvelâ Hüseyin Avni Beyce cevap vereceğin:

(İstiklâl mahkemelerinin idamdan gayrı hükümleri katî olup infazına bilûmum kuvayı müsellâha ve gayrimüsellâhai Devlet memur-

dur. İdam hükümleri Büyük Millet Meclisinde bilûmum mesele tereihane tetkik ve tasdik olunduktan sonra iera ve infaz olunur. Şu kadar ki; müstacel ve müstesna hal zamanında idam hükümlerinin dahi Meclisçe tasdik edilmeksizin infazına Meclis kararıyla mezuniyet verilebilir.) Encümen şu madde kanuniyenin göstermiş olduğu sarahate binaen fevkalâde ve müstesna bir halin vukuunda, şu meselâde idam kararının, müddeiiumumi itiraz etmedikçe, iera olunacağını arz etmek istiyor. Kabul ederse oradaki İstiklâl mahkemesi, müddeiiumumünün itirazına mahal olmıyan mesailde, idam kararını tatbik ve tasdik edecektir. Eğer etmezse kemafisabık idam kararını kendiliğinden infaz edecektir. Yani encümen, beşinci maddenin verdiği salâhiyete binaen böyle fevkalâde bir zaman için şu kararı almaya, o madde kanuniyeye istinaden kendini mecbur görüyor.

YUSUF ZİYA B. (Mersin) — Fevkalâde zaman nedir?

MUSTAFA KEMAL B. — Fevkalâde zaman, düşman tarafından işgal edilen manatıkta Yunan efkârına, Yunan âmâline hizmet eden orada bir takım edani vardır, onların orada ika ettikleri mezalim...

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — O değil efendim, o değil, bu cümle ihtilâl zihniyetiyle konulmuş, memlekette ihtilâl yoktur.

MUSTAFA KEMAL B. — Gözümüzün önünde görülen bir hakikat vardır ki; karşımızda bulunan İslâm kardeşlerini süngülüyor, kardeşlerine kurşun atıyor ve keklik avlar gibi öldürüyor. Elyevm bunlar mevuttur. Yani müstacel mesail dediği bunlardır. Nihayet gasıp ve garet vardır, her türlü cerain vardır. Bu gibilerin cezasına halk intizar ediyor. Hükümetin teklifinde de şu kayıt vardır ki, oraya tâyin olunacak hâkimler teknil kavanini mülkiye ve askeriye katî surette tatbik edeceklerdir. Bunu Adliye vekili biliyor.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Mahakim teşekkül etmiş midir? (Etmemiştir sadaları) Değilse temini adalet meselesini, yani Devletin asıl mahkemelerini tesis etmesi lâzım değil midir? Neden bu mahakimin tesisi cihetine gidilmiyor da hiçbir nevi mesuliyeti haiz olmıyan Meclisi Âli; âzasını böyle müddeiiumumiliklere dağıtıyor? Soruyorum. Yani Meclisi Âli âzası müddeiium-

munilik yapmak, yahut reislik yapmak, binaenaleyh memleket içerisinde hukuku şahsiye dâvalarını rüyet etmek üzere ademimesuliyet ile memlekete dağılsın bu doğru mudur, soruyorum?

MUSTAFA KEMAL B. — Ancak bendeniz şunu arz edeyim ki, mahakim derecata ve tabakata münkasemdir. Bidayet mahkemesince verilen hükümler indelhace itirazın, istinafen, temyizen rüyet edilir. Güzeran eden bu müddet zarfında hukuku ibâd uzun zaman sürüncemede kalacaktır.

SALÂHADDİN B. — Bu, sualime cevap olmadı. Hükümet kendi gönderdiği mahakimde hukuku şahsiye ve saire hakkında hükümler ita ettirebilir. Bu asıl mevcut iken ve Devletin vazifesini mesul memuruna gördürmek imkânı varken; böyle gayrimesul adamlara nası vazaif tevdi ediyorsunuz? Cevap veriniz, asıldan kaçıyor ve gayriresmî iş yapıyorsunuz!

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Efendim, fevkalâde bir hâdis vukuunda İstiklâl mahkemesi teşkili hakkında bir kanun mevcuttur. Buna binaen Heyeti Vekile, fevkalâde bir mahkemenin teşkiline taraftar olmuş. Fakat encümen; Hükümetin teklif ettiği şekli muvafık bulunuyarak İstiklâl mahkemesi izamına karar vermiştir.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Reis Bey bir sualim daha var. İstihlâs olunan memalike, mesuliyeti gayrihaiz, kararları katı birtakım mahakim izamının hariçte yapacağı tesirat düşünlü mü, bu tesirat nedir ve Hariciye Vekilinden bunu sordunuz mu?

MUSTAFA KEMAL B. (Devamla) — Zaten Meclisi Âlinin kabul ettiği bir İstiklâl Mahkemesi Kanunu vardır. Bu kanun mevcudolduğu, mahakimin izamı Meclisi Âliye aittir.

VEHBİ Ef. (Konya) — Efendim dünden beri bâzı rüfeka ve Mazbata Muharriri Bey tarafından ahvali fevkalâde olduğu söyleniyor. Bence efendiler, ahvali fevkalâde yoktur. Meclisin bugün yapacağı bir madde kanuniyede - ben kendi fikrimi söylüyorum, yani taarruza mâruz kalmıyayım - Hükümet...

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Heyeti Vekile yoktur.

YUNUS NÂDİ B. (İzmir) — Zannederim birinci maddeyi müzakere ediyoruz.

VEHBİ Ef. (Devamla) — Ben de birinci madde hakkında söyleyeceğim. Hükümet teessüs ve

mahkemelerini teşkil edip bu gibi mesaili tahkik ve tesbit edinceye kadar Yunan taraftarlığıyla kimse itham olunmayacaktır, demelidir. Meclisi Âli böyle bir madde kanuniye çıkardığı takdirde ahalinin rahatını temin etmiş demektir. Böyle Zeyd, Amr ve Bekir... (Gürültüler) Rica ederim ben söylüyorum bunu.. Söylemek de hakkımdır.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Ben memleketi gördüm, rica ederim.

VEHBİ Ef. (Devamla) — Ben de gördüm. İki kimse için bütün memleketi altüst etmekte mâna yoktur.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Rica ederim, öyle değildir. Bir kere görseniz işin böyle olmadığını anlarsınız.

VEHBİ Ef. (Devamla) — Gördük. Bu kanunda mahkeme teşkili ve müddiiumumi intihabı var. Fakat müddeiiumuminin müdahaleye salâhiyeti yok. Bu ne demek anlamadım. Müddeiiumumi tâyin olunuyor. Fakat bir maddeden başka, mahkemenin vermiş olduğu karara müdahaleye salâhiyeti yoktur. Yalnız bir maddede hakkı vardır. Şu halde müddeiiumumi yok demektir. Bu maddenin ruhu müddeiiumumiyi ortadan kaldırmaktır. Ya müddeiiumumi var, yahut da yoktur. Varsa her şeye müdahale edebilir, vazifesidir. Müddeiiumumidir, adı. Müddeiiumumi lâfziyle müddeiiumuminin vazifesini tahdidetmek doğru değildir. Ya maddeyi kaldırın veyahut da salâhiyeti tammesini ipka edin.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim bendeniz dün de Heyeti Celilenize arz etmiştim. Eğer maksadınız memaliki müstahlasaya süratle mahakim izam etmek ve cidden üç seneden beri düşman işgali tahtı tesirinde yapılmış olan bâzı fenalıkların bir an evvel izalesi esbabına tevesül etmek ise, yine arz ediyorum ki; bu madde kâfi değildir, bu kanun maksadı temin edemez. Çünkü birinci madde İstiklâl Mahkemeleri Kanununun müddeiiumumiye aidolan fıkrasının bir kısmının tadiline mütedairdir. İstiklâl Mahkemeleri Kanununu tadil ettik. Fakat Heyeti Celilenize şunu da arz edeyim ki, Amasya'ya bir İstiklâl mahkemesi gönderilmesine Meclisi Âliniz bundan bir ay evvel karar verdiği halde hâlâ gitmedi. Acaba biz bu kanunu kabul edince 5 - 6 İstiklâl mahkemesi gönderebilecek miyiz? Maksat; serian bir mahkeme izam etmekse, bunun temin imkânını bendeniz göremiyorum. Eğer şu

kanunu kabul etmekle maksat hâsil oluyorsa, bendeniz bütün varlığımı taraftarlığımı ilân edeceğim.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Heyeti umumiyesinin müzakeresi geçti.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Bendeniz birinci madde hakkında söylüyorum. Bu itibarla birinci maddenin kabiliyeti tatbikiyesi yoktur. Sonra encümen namına söz söyliyeni Mustafa Kemal Beyefendi bu maddedeki tadilatın lüzumu icrasını iki şeyde gösterdiler. Biri o mintakada fevkalâdelik bulunması. İkincisi de, nehbü garet, ahzü gasbın fazlaca bulunması. Bu iki sebep dolayısıyla encümen muvafık gördü, buyurdular. Efendiler, oralarda fevkalâde zaman olmuştur. Fakat o ahvali fevkalâde düşman işgali zamanında idi. O zaman geçmiştir. Fevkalâde zamanın âsarı vardır, bu kabili inkâr değildir. Fakat bu âsar için bir İstiklâl mahkemesi göndermek lâzım mıdır? Bir İstiklâl mahkemesi göndermeye lüzum vardır, demek için, fevkalâde âsarı fevkalâde hâdisata sebebiyet vermesi şarttır. Fevkalâde âsarı fevkalâde hâdisata sebebiyet vereceğine dair ortada bir şey olmadıkça, fevkalâdelik vardır denilemez. Fevkalâde zaman geçmiştir. (Gürültüler) Müsaade buyurun, İstiklâl mahkemeleri göndermekle beraber bir İstiklâl Mahakimi Kanununun bâzı mevaddında tadilat icrasını şuna binaen muvafık gördük. Çünkü gidecek mahkeme hükmü katî verecek, nehbü garete, ahzü gasba müdahale edecek diyor. Öteki kanun mucibince de nehbü garet, ahzü gasba müdahale edemez. Ancak takibat yapar deniyor idi. Binaenaleyh bu kanunu kabul edersek, yukarda gösterdiğimiz esbabı mucibe dahi kabul edilmiş olacaktır. Bendeniz de bu esbabı mucibe üzerine bu maddenin doğru olmadığını söylüyorum.

Dr. MUSTAFA B. (Kozan) — Yanlış olan ciheti lütfen söyleyiniz.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Zatiâliniz oturduğunuz yerde müdahaleden başka bir şey yapmıyorsunuz.

Dr. MUSTAFA B. (Kozan) — Maddeye dair söyleyiniz.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Pekâlâ; işte bendeniz diyorum ki; hukuku şahsiye ve sairiyi ihtiva eden kanunlar sarahaten mezkûr dur.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Encümene davet ederiz, gelmezsiniz, sonra burada da itiraz edersiniz.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Rica ederim beyefendi, şahsıma târiz etmeyin. Adliye Encümenindeki iki senelik mesaim defterde mevcuttur. Aynı zamanda vazifemi de müdrükim. Sizin davetiniz değil, vazifem beni o işi gördürmeye icbar eder. Dâhil bulunmadığım bir encümenin, bittabi ne zaman toplanacağından da malûmattar olamazdım. Gerek zatiâlinizin mesainiz, gerekse bendenizin mesaim encümen defterlerinde mukayyettir. Şüphe ediyorsanız mukayese ediniz.

REİS — Muhavere olmasın, rica ederim.

HAKKI HAMİ B. (Devamla) — Bu madde; İstiklâl Mahkemesi Kanununun bir maddesini tadilen vaz'edilmiş, sebebi, fevkalâde zaman, nehbü garet, ahzü gasıptır efendiler. Hiçbir zaman hukuku şahsiye için hükmü katî vermek doğru değildir. Melûmuâlıleri measili cezaiyede hükkâm: hâdisatı, vakanın zamanı vukuunu ve birçok hususatı nazarı itibara alarak zayıf bâzı delâili, kanaati vicdaniyesi üzerine itayı hükme medar ittihaz ederler ki, bunda kanaati vicdaniye değil, mutlaka esbabı sübutiye şarttır. Esbabı sübutiye kanuniye olmadığı halde kanaati vicdaniye 60 - 70 bin liranın bir adam tarafından itlaf edildiği merkezindedir. Binaenaleyh tahsili tahtı karara alınmıştır diye nasıl olur da bir hüküm itasına bir mahkemeyi salâhiyet tar ediyoruz? Sonra müddeiumumilerin hakkı itirazı yalnız iki meselede caiz değildir deniyor. Şu halde müddeiumumilerin izanı lüzumu yoktur. İstiklâl mahakiminin vereceği kararlar - ki müddeiumuminin hakkı itirazı dâhilinde olanlar - doğrudan doğruya Meclise gelsin, denir ve Hazine de istifade etmiş olur. Bu itibarla bu da doğru değildir. Mademki; mahkemede müddeiumumi bulunacaktır, her şey müdahale eder. Bendeniz çünkü kanaatimde yine ısrar ediyorum. Bu madde kanuniye zaittir. Reddini teklif ederim.

HALİL İBRAHİM B. (Antalya) — Efen dim mademki heyeti umumiyesi ekseriyete itiran etmiştir, tabiidir ki, buna dair uzunuzadıya bir şey söylemeyeceğim, yalnız madde hakkında mâruzatta bulunacağım. Şimdi efendim, şu madde ile Hükümetin maddesini nazarı iti-

bara alacak ve Hükümetin teklifi ile encümenin teklifini mukayese edecek olursak görürüz ki, Hükümetin teklifi ile encümenin teklifi arasında, yani Hükümetle encümenin takibettiği fikir arasında bir fark vardır. Hükümet işgal edilen mahallerde işgal tarihinden istihlâs tarihine kadar alehtlak ceraimin rüyeti için bir mahkeme teşkil ediyor ve bu dâvaların daha seri bir surette rüyeti için seyyar mahkemeler teşkil etmek istiyor. Nasıl ki, bizim bidayet mahkemesi, sulh mahkemesi, istinaf mahkemesi olduğu gibi bunu da seyyar mahkemeler halinde, yani mahakimi adliye telâkki ederek orada mutlaka tedhiş politikasından ziyade ahalinin dâvasını sürati seriada halletmek ve adli bir surette yaralarını sarmak istiyor.

Yani Hükümet halim ve şefik bir şey takibetmek istiyor. Halbuki encümen, bu kâfi değildir diyor ve ahvali fevkalâde vardır, diye İstiklâl mahkemelerinden başka bir mahkeme teşkiline lüzum görüyor. Şimdi rica ederim ahvali fevkalâde deyip gidiyoruz. Ahvali fevkalâde nedir? Meselâ bâzı şeyler vardır. Tâbiratı hukukiyesi iyice hatırımda değil, bir senet kaybolduğu zaman meselâ; ahvali fevkalâdeden bir yangın olur. Tamamiyle izah edilen bir şey yoktur. Bendeniz bu kanunu yapan encümenin ne yapmak istediğini maalesef anlıyamadım. Yani ne yapmak istiyor? İstiklâl mahkemesi mi göndermek istiyor, yoksa başka bir mahkeme mi? Encümen ise ne Hükümetin teklifine kanaat etmiştir; ne de İstiklâl mahkemelerine kanaat etmiştir. Şimdi hususi bir mahkeme için müzakere ediyoruz. Çünkü bir İstiklâl mahkemesi yapmak istiyorsak, bunun bir kanunu var. Bunda da Hükümet lüzum gördüğü yerlere İstiklâl mahkemesi göndermek teklif eder. Meclis onu tasvip ve kabul eder.

İSMAİL SUBHİ B. (Burdur) — Meclis bunu re'sen yapamaz mı?

HALİL İBRAHİM B. (Devamla) — Bu hususta kanun var. O kanunun tadili teklif edilir. Meclis Re'sen yapamaz değil, Hükümet İstiklâl mahkemesine lüzum gösterecek, Meclis nazarı dikkate alırsa gönderecek... Halbuki Hükümet, buralara İstiklâl mahkemesi gitsin diyebilirdi. Bunu da yapmamış, ayrıca bir kanunla bir mahkeme teşkilini istiyor. Halbuki encümen bunun vücuduna nasıl kail bulunuyor? Ve bu yeni teklifini ne suretle Meclise sevk ediyor? Bir

defa teklifatı kanunun hilâfıdır. Encümen buralara İstiklâl mahkemelerini de göndermiyor. Yaptığı kanunla bu mahkemenin ismini İstiklâl Mahkemesi olarak kabul ediyor. Fakat bu ayrı bir mahkemedir. Sonra tanzim ettiği maddede diyor ki: Memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl mahkemeleri müddeiumumisinin her şeye hakkı itirazı yoktur. Yani bir şeyler yapıyor ve oraya gidecek İstiklâl mahkemelerine başka bir şekli mahsus veriyor. Öteki kanunda müddeiumumilerin az - çok bir şeyi varken bunu da kaldırıyor. Daha ileri gideceğim. Bununla doğrudan doğruya Meclis İstiklâl mahkemesi yapıyor. Meclis hâkim yapıyor ve diyor ki: Bu işi diğerleri yapamıyor. Siz gidin, yapın, idam edin, yani diyor ki: Siz gidiniz. Onları muvacehe etmeyip, dinlemeyip asın.. Rica ederim, efendiler.

SOYSALLI İSMAİL SUBHİ B. (Burdur) — Hakkı kaza bizdedir.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Zulüm mahkemesi..

HALİL İBRAHİM B. (Devamla) — Yani bunu tahlil edecek olursak bu, bundan başka bir şey değildir. Memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl mahkemelerinin kanunu var, usulü var. Fakat burada o yoktur. İdam hükmüne itiraz yapmaya lüzum kalmıyacaktır. İsterse yapacak, isterse yapamıyacak. Vakit bulabilirse, yani nasıl diyeyim bilemiyorum. Biz burada hükmümüzü veriyoruz. Siz oraya gidiniz, idam ediniz. Bu, bundan başka bir şey değildir. Sonra işgal altında bulunan memleketler mebuslarından biri de diyor ki; bizim memlekette böylelerden dört tane var, binaenaleyh bunlar memleket dâhilinde akalli kalildir.

Sonra efendim; gazetelerimizde gördüğümüz vechile, düşmanın muhtariyet için cebir ve zorla imzaları tahtında mazbata aldığı vardır. Bittabi bunların kendi arzularıyla imzaladığına kaani değiliz ve bu meseleyi o zaman kendi gazetelerimizle de ilân ettik ki, bu zorla yapılmıştır. Şimdi nasıl oluyor da bunlar edanidir, denebiliyor?

REFİK B. (Konya) — Öyle denmedi.

HALİL İBRAHİM B. (Devamla) — Bu, bu demektir. Sonra edaninin tecziyesi diyorlar. Kim ister ki edani tecziye edilmesin? Bu adamlar esasen mücrimdirler. Şimdi asıl anlaşılmalı, tavazzuh etmiyen bir mesele varsa edaniyi

biz tecziye etmiyelim mi? Kim diyor ki, etmiyelim? Edelim. Etmiyelim diyen yok. Fakat biz mahkemelerimizi teşkil ettik mi, etmedik mi? Hattâ mahkemelerden ziyade Hiyaneti vataniye Kanunu ile İstiklâl mahkemelerini de tesis etmeyi düşündük ve bunun üzerine bir mahkeme teşkil ettik. İsmine de İstiklâl Mahkemesi dedik. Bunlar durup dururken, yani her iş için, her yer alındıkça İstiklâl mahkemeleri mi teşkil edelim? Bendenize bu mevaddı kanuniye şu esbabı mucibesinden, yani heyeti umumiyesine mütaallik esbabı mucibeden ziyade encümenlerden soruyorum, diyorum ki; siz Hükümetin teklifini kabul etmediniz. Açık surette söyleyiniz, niçin kabul etmediniz? Çünkü burada İstiklâl mahkemeleri demekle İstiklâl mahkemeleri olmuyor. İstiklâl mahkemelerini neden kabul etmiyorsunuz ve müddeiumumiye hakkı itirazını niçin bırakmıyorsunuz? Sebep nedir? Encümen bunlara cevap versin, ondan sonra icabeden şeyleri münakaşa ederiz.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Reis Bey; bendenizin kendilerinin cevabına karşı cevabım vardır. Ondan sonra encümen cevap versin.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Şahsi söyliyeceğim. Bendenizin imzamm da altında görüldüğü veçhile İstiklâl Mahkemesi Kanununa mütaallik şu istisnai maddelerin aleyhinde bulunduğundan dolayı bir kere elde mevcut bulunan ve Meclisi Âlice kabul edilmiş olan İstiklâl mahkemelerine ait Kanunda idam kararları Meclisi Âlice tasdik edildikten sonra infazı musarrah ve fakat ledelicap Meclis, idam kararlarını da kendi tasdikına hacet bıraktırmaksızın icrasını İstiklâl mahkemeleri heyetlerine tevdi edeceği de muayyen olduğundan dolayı Meclisi Âli, bu idam kararlarının icra ve infazını göstermiştir. Şimdi Meclisi Âlinin kendi tasdikına hacet kalmaksızın İstiklâl mahkemesi heyetlerinin idam kararlarını onlara verip kabul ettikten sonra, müddeiumumilerin izamı meselesi ki, yalnız idamla vazifeye munhasır kalıyor. Müddeiumuminin idam noktasından yapacağı itirazata ait hususatı, Meclis bu salâhiyeti mahkemelere verdiğiinden dolayı bu baptaki salâhiyetini de keenlemyekün gibi görüyorum. Bundan dolayı Meclisin verdiği o mezuniyetin içerisine derse ki müddeiumumi idam kararına itiraz edecek olursa yine Meclisçe tetkik ve tasdik olunmak

üzere itiraz edilmeyen idam kararlarının icrası salâhiyetini İstiklâl mahkemesi heyetine verdim derse, bu kanunun maddesindeki garabeti kaldırmış olacağı veçhile bu cihetin esbabı mucibe-ye derecini Heyeti Celilelerinden rica ederim.

İkinci noktaya gelince: Müddeiumumi tâbirinin müddeihususiyeye tahvilini icabettiren tahdit kelimesinin katiyen caiz olmadığını arz edeceğim. Senin yalnız idam kararına karşı hakkı itirazını vardır, bundan mâada bütün itirazatı senin elinden aldık. O halde senin müddeiumumi olarak gitmekliğine hacet yok. O halde müddeiumuminin adı müddeiumumi değil, müddeihususidir diyelim. Böyle olmak lâzımgeldiği cihetle hiçbir kanunşinas, hiçbir hukukşinas, müddeiumumi denilen zatın salâhiyetini tahdid edemez. Edemediğinden dolayı eski kanun mucibince tamamıyeti hukukiyesini haiz olmalı. Meclis tarafından, İstiklâl mahkemelerine verilen idam kararlarının infaz salâhiyetini de Meclis müddeiumumi itiraz ettiği vakit tetkika kendisinde salâhiyet görerek kabul etmelidir ve illâ, başka türlü olamaz. Bunun için birinci maddenin hiç mevkii yoktur. Mevkii olmadığından Heyeti Muhteremeden tayyını teklif ederim.

YASİN B. (Gaziantep) — Efendim şu kanundan maksudolan işi yapmakta anlaşılıyor ki, Heyeti Âliye müttehittir. Fakat bâzılarımız hukuk nazariyeleri yürütüyor. Bâzılarımız öteden beri gelen İstiklâl mahkemelerinin bilmem üzerinde bir fikir yürüterek onlar üzerinde aleyhtarlık ediyoruz. Bâzılarımız da hakikaten oralarda İstiklâl mahkemelerinin gönderilmesi lüzumuna dair lehte birçok şeyler söylüyoruz. Yani esas itibariyle müttefikiz. Fakat şeklen başka başka mütalâada bulunuyoruz. Hakkı Hami Bey buyurdular ki: Fevkalâde ahval vardır. Bu fevkalâde ahval nedir? Diyorlar. Yani Meclisi Âli istiyor mu ki, düşmanla beraber evini yıkan bilhassa namusuna taarruz eden bir şahıs hakkında oradaki Mehmed bizaat İhkakı hak etsin, bunu yapsınlar mı? Ondan sonra mı mahakim gönderelim? Bu gibi şeylerin yapılacağı ve hattâ yapılmasına ramak kaldığını oraya hızzat gidip gelen arkadaşlarımızdan anlaşılması ve bizzat Hükümet teklifle Meclisi Âliye gelmiştir. Şimdi bunun üzerinde bir fikir edinerek öteden beri İstiklâl mahkemelerinin aleyhinde bulunuyorum diye bu teklifin aleyhine yürümiyelim. Sonra oraya İstiklâl mahkemesi gidecek ama şu-

nu yapacak, bunu yapacak, diye aleyhine yürümiyelim. Hakkalinsaf düşünelim.

ZİYA HURŞİD B. (Lâzistan) — Şunu yapacak, bunu yapacak ne demek? (Devam sesleri)

YASİN B. (Gazianteb) — Sonra müddeiumumilerin hakkı itirazından bahsediliyor. Şimdi orada bir tanesi geldi ve dedi ki, benim inegimi Ahmed aldı. O inek hakkında İstiklâl mahkemesi bir karar verdi. İnek elde mevcut, verilen karara müddeiumumi tarafından itiraz edildi diye o hüküm Meclisi Âliye mi gelsin? Sürüncemede kalsın. İnek orada mevcut. İstiklâl mahkemesi karar verince inegi sahibine vermeli. Bu teahhura sebebiyet vermez. Buna müddeiumumi itiraz etsin, bilmem şu, şöyle olmuş diye ufak tefek birtakım şeylerle hükmün icrasını teahhura uğratmak doğru mu? Esas olan hakkı itiraz idama taallük ediyor. İdam meselesine müddeiumuminin bîhakkın itiraz hakkı vardır. Sonra vazife noktasından da diyor ki, müddeiumumi her hangi bir tahkikat safhasına istediği kadar itiraz edebilir. Yani istediği noktada müdahale edebilir. Müdahale etmek vazifen değildir diye İstiklâl mahkemesi bir karar veremez. Yani burada esas itibariyle müddeiumuminin tahdidedilmiş bir salâhiyeti yoktur. Müddeiumumiler kanuna muhalif gördüğü her hangi bir şeye itiraz edebilir. Bendeniz öyle anlıyorum. Müddeiumuminin hakkı itirazı yok demek değildir. Mademki burada itiraz vazife noktasına inhisar ediyor. Bir mahkemede her hangi bir muhakemede hazır bilmeclis olan müddeiumuminin salâhiyetinde tahdidedilmiş bir şey yoktur. Bendeniz maddenin aynen kabulünü rica ediyorum.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendiler, şu kanunun sebebi vaz'ını hatırlatırım. Evvelki İstiklâl mahkemeleri Kanununu tadil edip bu şekle sokmak için iki sene uğraştık. Şimdi eski şekle getirmek için bir yol aramıyor. Eğer evvelki şekilden memnun idiyeniz onu niçin takibetmediniz? Evvelki kanun mükemmel idiyece hâkimlerin reyihodiyle yaptıkları gibi; hüküm vermeye kudretleri var idiyse niçin yeni kanunu yaptınız? Sorarım. Bir. Sonra müsaa-denizle encümenin verdiği cevap çok gariptir. Bendeniz sordum ki; müddeiumumilerin hakkı itirazını ref'etmek hangi esasa müstenittir? Buyurdular ki; beşinci maddeye müstenittir. Beşinci maddeyi ben de okuyayım. İstiklâl mah-

kemelerinin idamdan gayrı hükümleri katî olup infazına bilûmum kuvayı müsellâhai Devlet memurdur. İlâh...

Görülüyor ki, efendiler, bu maddede müddeiumumilerin esas vazifeleri muayyen değildir. Verdikleri hükmü müddeiumumiler itiraz etmeden evvel mecburdur o mahkemeye tasdik ettirmeye. Ama müddeiumumi kanal olacaktır. Onun ehemmiyeti yok, rica ederim. Ledelhace Büyük Millet Meclisi o heyeti hâkimeye idam hakkını verecektir. Onunla bu ref'i idamın katiyen münasebeti yoktur.

Sonra itiraz meselesine gelince: Altıncı maddeden bahsediyor. Ne diyor? İstiklâl mahkemeleri kararlarına bu müddeiumumilerin hakkı itirazı vardır. Altıncı maddede idama dair bir mesele yok ve bu kanun ki, henüz tatbik edilmiş, mahzuru anlaşılmamış. Dün yap ve bunu tatbik etmeden bugün de tadiline kalk. Rica ederim; bugün İstiklâl mahkemelerinin vazifesinin tadili mahiyetindeki müzakere açılmış olsaydı, bu, münakaşa edilirdi. Memaliki müstahlasada beş on adam Yunan âmâline hizmet etmekle maznun olmuş, oraya giden arkadaşlarımız bunu söylüyorlar. Bu gibi vakayii oraya giden arkadaşlarımız nasıl görmüştür? Rica ederim, onların söziyle mahkeme göndermek doğru olmaz. İster Mehmed Şükrü Bey olsun, ister diğeri olsun, o memleket halkındandır. Mebus olur. Fakat insanlıktan tecerrüdetmez.

YASİN B. (Gazianteb) — Fakat yalan söylemez.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Ben yalan söylüyor demiyorum. Arkadaşıma yalancılık isnadetmiyorum. Bir his üzerine söylemiş olabilir. Hissin çok tesiri vardır. Sonra mesele usule dairdir. Burada kalmalıdır. Ya İstiklâl mahkemelerinin kanunu tadil olunur veyahut da memaliki müstahlasaya aidolarak usulü dairesinde muhakeme istenir. Bunu tâyin etmek için bir santim ileriye gitmek imkânı yok. Binaenaleyh bu maddenin müzakeresine imkân yoktur. Çünkü efendiler; İstiklâl mahkemelerinin tadili mahiyetinde encümene böyle bir lâyiha gitmiştir ve bunun hakkında söylenen sözler ve devam eden müzakerat bu vâdide açılmamıştır. Eğer mahkeme İstiklâl mahkemesi ise - ki böyle talebedilmiştir - onun için ayrıca müzakere açılmalıdır. İstiklâl mahkemesinin gitmesine karar verilmiştir. Yoksa efendiler İstiklâl

mahkemesinden ayrı bir mahkeme şeklini ihtiva edecek olan şu kanunun müzakere edilebilmesi için bunu yeniden müzakereye vâz'etmeli. Çünkü biz, İstiklâl mahkemeleri Kanununun tağyiri veyahut tadili hakkında, müzakere açmamışızdır. Memaliki meşguleye İstiklâl mahkemesi gitsin mi, gitmesin mi? Dünkü müzakere buna dairdir. Müzakere edilecek cihet budur. Müzakere şimdi ikidir. İstiklâl mahkemesi gitmeli. O kanunla değil, bu kanun ile giderse o vakit mesele değişir efendiler; bu kanunun heyeti umumiyesi hakkında müzakere açılmalı. Başka suretle doğru olmaz. Her halde biz herkesin kanaatine hürmet ederiz. Bizim mütalâamız ilmin gayrı ise cevabını burada müdellelen versinler. Yoksa orada madde olarak konan şeyler..

YASİN B. (Gaziantep) — Reis Bey; kanunun heyeti umumiyesi müzakere edilirken bu bapta mütalâa beyan edilmiştir ve heyeti umumiyesi kabul edilmiştir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bendeniz Heyeti Umumiyenin nazarı dikkatine arz edeyim. Mesele öyle değildir. Bugün müzakere edilen İstiklâl mahkemeleri Kanununun tebdil ve tağyiri meselesidir. İki senede müşkülâtla bunu tebdil ve tağyire muvaffak oldunuz. Böyle bir his etrafında o kanunu darbelemek günahdır. Biz reyimizi oraya vermedik, İstiklâl mahkemelerine verdik. Siz iyi dikkat etmemişsiniz ve müzakerenin cereyanına dikkat buyurmamışsınız.

DURAK B. (Erzurum) — Bendeniz bunun hakkında kısa bir iki cümle ifade edeceğim ve yalnız madde hakkında söyleyeceğim, başka tarafa saptırmıyacağım. Dün de arz ettiğim vehile; bendeniz de bu encümende bulunuyordum ve buna muhalifim. Bendeniz yalnız şunu sormak isterim; efendiler dünyanın hangi tarafında, hangi mahkemesinde ve hangi kitapta gördünüz ki müddeiumuminin hakkı itirazı tahdit ve takyidedilsin? Bunun emsali var mıdır ki biz böyle bir şey çıkarıyoruz?

YASİN B. (Gaziantep) — Olmasa da biz yapacağız. Reis Bey söz isterim.

DURAK B. (Devamla) — Rica ederim beyim, burada söyleyiniz. Siz söylediğiniz zaman bendeniz hürmetle dinledim. Hiç ağzımı açmadım. Efendiler, bundan bir buçuk ay evvel, eski İstiklâl mahkemeleri Kanununu tadil ederken, bir kanun yaptık ve orada uzun mü-

nakaşalardan sonra bir müddeiumumilik kabul ettik. Binaenaleyh o müddeiumumiliği elbette bir esbab üzerine kabul etmiştik ve o vakit yapmış olduğumuz kanun mucibince; İstiklâl mahkemelerini ne suretle yaptık ve nereye gönderiyorduk? Bunu izaha lüzum görmem. Şimdiki İstiklâl mahkemeleri de nereye gidiyor? Bunu da izaha lüzum görmem. Bu ciheti Heyeti Âliyeniz tabiidir ki, takdir eder. Binaenaleyh ne oldu ki, o gün müddeiumumilere bir hakkı itiraz veriliyorken, yani kanun bu hakkı tamamiyle kendilerine bahşederken; bugün neden tahdid ediliyor? Bu neye benzer? Bendeniz buna basit bir misal arz edeceğim. Çünkü her akıl kabul eder ve basit bir şeydir. Bendeniz bu hususta biraz kitaplar karıştırmışım ve bunu da arkadaşlar affınıza mağruren arz edeceğim. Bir davete on beş kişi davet edilir. Sofraya otururlar. Sofrada çorba geldiği vakit buyurun derler. Börek geldiğinde kolunu bağlarlar. Rica ederim. Olur mu böyle şey? Binaenaleyh bunun arasında bir fark daha var. O da; orada böreği yiyemediği halde telâfisi mümkün olduğundan; hariçte karnını doyurur. Fakat bunun telâfisi de mümkün değildir ve bu, telâfisi gayrimümkün vaziyetler ihdas eder. Çok rica ederim, dünyanın hiçbir tarafında olmıyan çeşitleri biz burada icadedip de beyhude yere münakaşalarla uğraşmıyalım. Eğer müddeiumumi ise, tamamiyle buna salâhiyetini bahşedelim. Yok eğer Müfid Efendi kardeşimizin dediği gibi, müddeihususisi ise bunun ismini müddeihususisi diyelim ve ona göre bir kanun yapalım ve kendilerine de o yolda salâhiyet verelim, gitsinler, efendiler, bunun üzerine münakaşa istemez. Ya müddeiumumi vardır, ya yoktur, ya herkesin hukukunu muhafaza edecektir veyahut etmiyecektir.

REİS — Efendim, müzakerenin kifayeti hakkında iki takrir var. Fakat encümen reisi beyefendi de söz istiyorlar. (Kâfi, sadaları) (Söylesin, sesleri) Efendim, müzakerenin kifayetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Müzakere kâfi görülmüştür. Takrirler okunuyor.

Riyaseti Celileye

Şifahen arz ettiğim gibi esbabı mucibeye binaen birinci maddenin tayyını teklif ederim.

28 Eylül 1338

Karahisarı Sahib Mebusu

Mehmed Şükrü

Riyaseti Celileye

İstiklâl mahkemeleri Kanununun altıncı maddesinde müddeiumumilere verilen hakkı itirazın iki meseleye inhisarı doğru değildir. Az - çok tekemmül etmiş olan İstiklâl mahkemeleri müddeiumumilerinin itiraz salâhiyetinin refi ve tak-siri müddeiumumiler için ademiemniyeti tevlid eder. Her nevi deaviye itiraz eder Kanaati varsa idam kararlarının cümlesine itiraz etmiyeceğini kim temin eder? Binaenaleyh birinci maddenin reddini teklif ederim.

İsparta Mebusu
Tahir

Riyaseti Celileye

Madde, idam mukarreratının Meclisin tasdi-kına hacet kalmaksızın icrasına mütedairdir. İstiklâl mahkemeleri heyetine verilen salâhiyete müddeiumumiler itiraz ettiği takdirde; Meclisin tetkik ve tasdik etmeye hakkı olduğunun tasrihi lâzımgelinceğinden, bu kaydın derci ve birinci maddedeki müddeiumumilerin itiraz hakkının tahdidi müddeiumumi unvaniyle tezat teşkil deedeğinden, birinci maddenin tayyını teklif ederim.

Kırşehir
Müfid

Riyaseti Celileye

Memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl mahkemeleri hakkındaki Encümeni Mahsus maz-batasının birinci maddesinin tâyini esamiyle

reye vaz'ını teklif ederiz.

28.9.1338

Yozgad	Erzurum	Konya
Feyyaz Âli	Nusrat	Arif
İsparta	İsparta	Antalya
Mehmed Nâdir	Remzi	Mustafa
Erzurum	İstanbul	Gene
Hüseyin Avni	Ahmed Şükrü	Fikri Faik
Burdur	Siverek	Lâzistan
Mehmed Âkif	Lûtfi	Osman
Lâzistan	Gene	İçel
Ziya Hürşid	Celâl	Okunamadı

REİS — Efendim üç takrir var. Tayyına ait, iki takrir de maddenin aynen reye vaz'ına dairdir.

Mardin Mebusu İbrahim Bey birinci madde-nin aynen reye vaz'ını ve on beş imzalı bir tak-rir de birinci maddenin tâyini esamiyle kabulünü teklif ederiz diyorlar. (Evvelâ tay teklifini sa-daları)

Efendim tay teklifini verenler Karahisar Mehmed Şükrü Bey, İsparta Tahir Bey, Kırşehir Müfid Efendi, üçü müttefiktir.

Birinci maddede tenakuz vardır, reddini tek-lif ederim, diyorlar. Binaenaleyh, evvelâ tay teklifini reye vaz'edeceğim. Sonra da diğerle-rini. Birinci maddenin tayyını kabul edenler lûtfen el kaldırsın. Ekseriyetle birinci madde tayyedilmiştir.

On dakika teneffüs edilmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

İKİNCİ CELSE

Bed'i müzakerat; saat : 3,30

REİS — İkinci Reisvekili Musa Kâzım Efendi Hazretleri

KÂTIPLER : Ziya Hurşid Bey (Lâzistan), Âtîf Bey (Kayseri)

2. — *Mebuslardan bâzularına mezuniyet verilmesine dair Divanı Riyaset kararı*

REİS — Efendim, Celse küşadedilmiştir, Divanı Riyaset kararları vardır, onlar okunacaktır :

27 . IX . 1338

Heyeti Umumiyye

Zirde esamisi muharrer zevatın mâzereti katiyelerine mebni hizalarında gösterilen müddetlerle mezuniyetleri Divanı Riyasetin 27 . IX . 1338 tarihli yirmi dokuzuncu İçtimanda tesbid edilmiş olmakla Heyeti Umumiyenin nazarı tasvibine arz olunur, efendim.

B. M. Meclisi Reisisanisi
Dr. Adnan

REİS — Ali Rıza Efendi (Amasya) nın üç ay mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Âkîf Bey (Diyarbakir) in üç ay mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Vehbi Bey (Niğde) nin on beş gün mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Hamdi Namık Bey (İzmit) in iki ay mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Mehmed Niyazi Bey (Eskişehir) in bir aylık mezuniyetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Edhem Fehmi Bey (Menteşe) nin tabip raporuna istinaden iki ay mezuniyetini kabul eden lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Efendim, İstiklâl mahkemeleri lâyihasının ikinci maddesinin müzakeresine başlıyoruz.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Demin tâyini esamiyle reye konması için, birinci madde hakkında bir tahrir vardı, zannede-

rim. Makamı Riyaset bunda zühul etmiştir. Bunun tâyini esamiyle reye konması lâzımdır. Binaenaleyh, bundan sonra olsun, böyle bir yanlışlığa meydan kalmayın. (Geçmiştir, sesleri, gü-rültüler)

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Reis Bey, tahrir sahibi tahriri geri alıyor, efendim.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Ben de biliyorum geçmiştir. Fakat başka defa Nizamname ahkâmı tatbik olunsun, diyorum efendim.

REİS — Efendim, muamelenin keenlemeyekün olduğunu iddia etmiyorlar. Binaenaleyh, mesele yoktur.

HALİL İBRAHİM B. (Antalya) — Bendeniz maddenin esasına mütaallik değil, usule ait söyleyeceğim. Artık bu maddenin kalmasına lüzum kalmamıştır. Sebebi de şudur :

«Madde 2. — Bu mahkemeler rüyet ettiği ceraimden mütevellit hukuku şahsiye dâvalarına hükmedebilir.»

Birinci madde lâğvedildikten sonra hangi mahkemeler hükmedecek? Artık mahkeme yoktur, binaenaleyh, bendenize birinci madde tayyedildikten sonra bu maddeye de lüzum yoktur, kanaatindeyim. Bunun reye konulmasını teklif ediyorum.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Efendim, Heyeti Celile memaliki müstahlâsaya bir İstiklâl mahkemesi göndermeye karar vermişti. Bu bitmiştir, asıldır. Reddedilen birinci madde müddeiumuminin vazifesine mütaalliktir. Şu halde müddeiumuminin itirazını tahdideden madde reddedilince asıl avdet etmiştir. Müddeiumumi, İstiklâl mahkemeleri Kanunu mucibince hakkını istimal edecektir. Birinci maddenin tayyî ile diğer maddenin tayyî icabetmez.

ZİYA B. (Kângırı) — Hangi mahkeme yapacak?

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — İstiklâl mahkemesi yapıyor, efendim.

ZİYA B. (Kângırı) — İstiklâl mahkemesi yapacaksa, lüzum yok, efendim.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Efendim anlaşılıyor ki, Encümeni Fevkalâde bir mahkeme teşkil etmek istemiş, ismini verememiş. Onun ismini İstiklâl mahkemesi, dolayısıyla İstiklâl mahkemesi koymuş. Bunun ismi meçhul. (Handeler) Şimdi ikinci madde bu mahkemelerin hukuku şahsiye dâvaları rüyeti hakkındadır. İstirham ederim. Yunanlılara yardım eden bâzı kesen varmış, hissiyata en ziyade hâkim olan eihet budur. İşte nazarı dikkate alınacak eihet budur. Burada şimdi mesele değişiyor, diyor ki; bu mahkemeler hukuku şahsiye dâvalarını rüyet edebilirler. Çok rica ederim. Hukuku şahsiye dâvalarının geçeceği tariki düşünmeli, bir de bu mahkemeleri düşünmeli. Yani encümen - aflarına mağruren söylüyorum - kavanin ve kavaidi umumiyemize itimatsızlık göstermiştir. Ali Süruri Beye diyemiyeceğim. Çünkü kendilerinin Adliye Encümeninde olmaları dolayısıyla, adliye işlerinde birçok kudretsizlik, ieraatsızlık olduğuna dair bir kanaatleri varsa, o encümende kendileri durmamakla beraber, o adliyenin de şimdiye kadar ıslahı için birçok teşebbüsatta bulunmaları lâzımgelirdi.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Bu lâyiha müşterek encümende tanzim edilmiştir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Evet efendim müşterek encümende.

MUSTAFA SABRİ Ef. (Siird) — Ha şöyle tasrih ediniz rica ederim. Yalnız bu kararı veren Adliye Encümeni değildir. Muvazenei Maliye ve Dahiliye encümenleri de karar verdi.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — O halde efendiler İstiklâl mahkemeleri Kanununun tadil edildiği mercei düşününüz. İstiklâl mahkemeleri Kanununun tadil eden encümenin kimlerden ibaret olduğunu ve hangi sınıf arkadaşlardan ibaret olduğunu bir daha hatırlatırım. Muvazenei Maliye Encümeni İstiklâl mahkemeleri Kanununun mahiyetini tağyir edemez, onlar yalnız paraya karışır. Dahiliye Encümeni ise, İstiklâl mahkemeleri adlidir, idari mahiyette değildir, onların yalnız bir vazifeleri vardır ki, Hükümetin teklif et-

tiği lâyiha hakkında mütalâalarını dermeyan etmektir.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Reis Beyefendi, oraya giden zevat kendi keyfiyle gitmemiştir. Heyeti Umumiyenin kararıyla gitmiştir. Hüseyin Avni Bey burada encümenler hakkında lâf söylemesin.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Hayır hayır efendim, zatiâlilerine söylemiştim ki, Hükümetin teklif ettiği lâyihai kanuniye üzerine Dahiliye Encümeni beyanı mütalâaya salâhiyettardır. Fakat; salâhiyetlerini tecavüz ederek, başka mahiyete kendilerini kalbettiiler. Binaenaleyh vazifelerini yapmadılar.

SÂMİ B. (İçel) — Sonra mazbatada reyini istimal etmeyenler başkadır.

MAZHAR MÜFİD B. (Hakkâri) — Hüseyin Avni Bey mademki oraya geldin, niçin reyini verdin? Benim reyim yoktur.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Bendenizin de reyim yoktur.

MAZHAR MÜFİD B. — Öyle ise biz gelmemişiz.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — O halde İstiklâl mahkemelerini tadil eden Kanunun kabul edilmiş olması dolayısıyla, bu kanunun müzakeresine imkân ve mahal yoktur. Yalnız memaliki müstahlâsaya İstiklâl mahkemeleri gönderip göndermemek eiheti reye konmalı. Kabul edilirse, intihaba geçmeli. Yoksa, o kanunu tadil için burada müzakere lâzımgelmez.

Dr. MUSTAFA B. (Kozan) — Madde hakkında söylesin.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Evet efendim, madde hakkında bahsediyorum. Bu bir kundaktır, İstiklâl mahkemeleri Kanunununun tarumar ediyor.

Dr. MUSTAFA B. (Kozan) — O sizin telâkiniz.

HÜSEYİN AVNİ B. (Devamla) — Zatiâlilerinin telâkkisi başka olamaz, çünkü ilim böyle emrediyor. Hukuku şahsiye dâvaları, bu gibi fevkalâde mahkemelere evvelce de verilmemişti, şimdi de verilemez ve bunun tariki vardır... Bu kanunun lüzumu müzakeresine hacet yoktur. Değil bu madde, hattâ diğer maddelere bile lüzum kalmamıştır. Binaenaleyh bu maddeleri ilgadan başka çare yoktur.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim bendeniz yalnız İstiklâl mahkemeleri hakkındaki Kanunun onuncu maddesini okuyacağım. Bundan evvelki kanunun onuncu maddesini okuduktan sonra bu madde kanuniyenin esasen zaidolduğunu, birinci madde dahi kabul edilse, yine maksatla katiyen münasebettar olmadığını arz edeceğim. İstiklâl mahkemesinin onuncu maddesinde : «İstiklâl mahkemeleri Askerî Ceza Kanununun yedinci faslındaki hukuku emîriyeden maada hukuku şahsiyeye hükmedemezler.» diyor. Binaenaleyh bu kanun el'ân mer'idir. El'ân mer'i olan bu kanunu bugün tadil ederek, makabline teşmil edemeyiz. Hangi kavanine istinaden bunun teşmil edileceğini bendeniz idrakten âcizim. Encümen nasıl esbab ve kavaidi hukukiyeye istinaden ve bugüne kadar mer'i olan bu madde kanuniye hilâfında bir maddeyi makabline teşmil ederek Meclise geldiğini bize söylerlerse, bizi bu hususta tenvir ederlerse bu husustaki noksanımızı ikmal ederler. Bu kanun kabul edilmiş olsa bile; o dâvalar, bu kanunu kabul edip neşrettiğiniz tarihten sonra tekevvün eden birtakım hususattan mütevellit hukuku şahsiye dâvalarıdır. Hattâ, halen mer'i olan bir kanun ki, mer'i dahi olmasa, siz böyle bir kanunu makabline teşmil edemezsiniz. Malûmuâlıleri vaz'edilen kanun ancak maznunun lehinde ise makabline teşmil edilir, maznunun aleyhinde şiddeti ihtiva eden kavanin ise, hiçbir zaman makabline teşmil edilemez. Bu, bir kaidei esasiyedir ki; dünyanın hiçbir meclisi, hiçbir hükümeti böyle bir kanunu tadil edemez. Efendiler eğer biz hiç kimsenin kabul etmediği bir şeyi kabul edecek olursak, aldanırız. Bu itibarla bu madde zaittir. Tayyını teklif ederim.

REFİK B. (Konya) — Efendim, söz aldığım zaman yine çok müşkül bir dâvanın müdafasının deruhde ettiğimden dolayı düşünmeye başlamıştım. Çünkü çok rica ederim mâzur görünüz. Daima her hangi bir iddia binnazariye ispat edilmek istenirse, bunu müdafileri her yerde ve çok zaman muvaffak olurlar. Bunun gibi, bu maddenin ademilüzumuna kail olan rüfekayı muhteremem de eidden çok metin ve çok esaslî nazariyatı hukukiyeye istinaden müdafalarını izah buyuruyorlar. Fakat efendiler dün memaliki müstahlasaya İstiklâl mahkemelerinin gönderilip gönderilmeyeceği meselesi münakaşa edilirken, rüfekayı muhteremeden bâzi-

ları hukuku şahsiye meselesine intikal ederek, bunun lüzum ve ademilüzumu hakkındaki noktai nazarlarımı eidden kıymetli nazariyatı hukukiyeye müsteniden izah buyurdular. Hukuku şahsiye dâvalarının İstiklâl mahkemelerinde rüyeti lüzumuna kail olan arkadaşlarımız cürümden mütevellit, cürümden münbais her hangi bir hukuku şahsiye dâvasına İstiklâl mahkemesi tarafından bakılması lâzımdır, dediler ve onu ispat ettiler. Şimdi efendiler, dün memaliki müstahlasaya İstiklâl mahkemesi gönderelim diyen arkadaşlarımız çok kuvvetli delillere - şüphesiz kendi noktai nazarlarına göre - müracaatle oraya bir an evvel ve seri bir surette iş görebilecek heyetlerin lüzumu izamına kail oldular ve bunu ispat ettiler ve bu esası bugün Heyeti Celileniz de kabul ettiniz. Bendeniz bu esastan kuvvet alarak diyorum ki; nazariyatı hukukiye itibariyle İstiklâl mahkemeleri hukuku şahsiyeden dolayı vâkı olacak iddiayı dinlesin veya dinlemesin noktasına ırcar fikretmiyeceğim. Şimdi soruyorum. Yine birçok defalar bu kürsüden cihana karşı feryadedildiği gibi, vahşi, hunhar istilâcılar memleketimize girerken, o memlekette bir adam her hangi bir hisse tâbi olursa olsun, bizim indimizde her zaman menfur olan bir kanaatle o yangıncıların önüne düşerek Hasan'ın mağazasını Yorgi, Kıryakos, Mardiros'la birlikte yağma etmiş. Allahın tevfiki ve ordunun kahramanlığı ve milletin azim ve imanı sayesinde lehülhamd şimdi Hasan memleketine gitmiş, mağazasına sahip bir halde bulunuyor. Fakat evinin, mağazasının eşyası tamamen yağma edilmiş, bunun failini tahkik ediyor. Bir taraftan da hiyaneti vataniye cürmünden dolayı Hükümet failini yakalamış, tevkif etmiş, muhakemesine başlamış, müddei Hasan mahkeme huzuruna geldiği vakit, efendim bu adam mukaddesata hücum etmiş, kanuna isyan etmiş bir maznun olmakla beraber, benim de hanımanımı söndürmüş bir mütecavizdir. Binaenaleyh benim de bu adamdan şu kadar zarar ve ziyan iddiam vardır, dediği zaman adaletin mâna ve şümülü itibariyle hâkim «Senin dediğin gibi bunun ihanet ve hiyanetine kail oldum ve hükmettim fakat; hukukunu git istediğin yerde ara!» derse, Hasan böyle bir ret karşısında kaldığı zaman; dün yine burada çok muhterem Veli Beyefendinin izah buyurdıkları veçhile, Büyük Millet Meclisinin

adaletine, hattâ ayaklarının tozuna mütehassir olan o din kardeşimizin, o mağdur kardeşimizin o anda hissedeceği kalbî, hissi meraretlerini bir defa siz de vicdanlarınıza müracaatle mukayese buyurunuz. İşte arkadaşlar! Bu noktâ nazardan İstiklâl mahkemelerinin hukuku şahsiye dâvalarına hukuku umumiye ile birlikte bakması çok lâzım ve çok doğrudur. Hattâ Heyeti Celileniz oraya İstiklâl mahkemelerini göndermeye karar verdikten sonra, halkı hukuku şahsiyesinden dolayı dinlememek kararını zannetmem ki veresiniz.

Sonra efendiler, bu saltanatı kuran ve asırlardan beri bu saltanatı serefle yaşatan dindeşlarımız hukuku şahsiyelerinden dolayı seri bir surette gönderdiğiniz bir heyetten kendi hakkını alamasın. İstiklâl mahkemeleri, bilmem, evvelce kabul edilen kanun mucibince hukuku şahsiye diye kabul edilen kanuna baksın da, her suretle muhtacı himayet ve sıyanet olan o dindişimizin hukukunu aramasın. Evet ben de kabul ederim. Hukuku şahsiyesini müracaat edip de serian takip ve intacettireceği yerler olsa. Fakat senelerden beri halkımızı tatmin edemiyen ve hepimizin arzu ettiğimiz ve özlediğimiz adaleti vakit ve zamaniyle onlara veremiyen, onların haklarını süratle ellerine teslim edemiyen usulü adlîmizdir ki, bizim değil Garb'ındır, çok sakattır. İnşallah çok zaman arzu edildiği gibi, onların da ıslahı zamanı gelecektir. Onu gönderdiğiniz mahkemelere o zavallının, o biçarenin ne vekile verecek parası; ne de dâvasını takibedecek kudreti kalmıştır. Binaenaleyh o mahva mahkûmdur. Hanımını sönmüş, evi, eşyası, mağazası yağma edilmiş, üstünde yatacak bir çul parçası kalmamış, karşısında cürmümeşhut halinde yakalanmış bir hain hakkında hüküm verildiği halde, kendi hukuku şahsiyesinden mahrum olsun ve onun hakkının ihkaki uzun zamanlara ve uzun senelere bırakılsın. Çok rica ederim efendiler, istirham ederim, bu noktada düşününüz.

DURAK B. (Erzurum) — O ihtiyaç yalnız oraya mı mahsustur?

REFİK B. (Devamla) — Her yerde vardır, beyefendi kabul ederim. Fakat burada izahı güç olan hakikatler vardır? Hakkı Hami Bey biraderimiz dün de güzel bir itirazda bulunmuşlardı, dediler ki, bu yalnız İstiklâl mahkemelerinin memaliki müstahlasaya gönderilmesi

hakkında bir teklif midir? Yoksa bir iki ay evvel kabul ettiğimiz bir kanunun tadili mahiyetinde midir? Bu cidden vârit bir sualdir. Ben deniz Hakkı Hami Beyin bu noktadaki itirazına iştirak ederek bu teklifini; İstiklâl mahkemelerinin memaliki müstahlasaya izamı takarrkr ettikten sonra evvelce kabul edilen bir kanunun buna mütaallik olan maddesinin tadili mahiyetinde telâkki edilmesini teklif ediyorum. Ondan sonra usulü ne ise o şekilde Heyeti Celile düşünür. Ona göre bir karar verir, fakat behemehal İstiklâl mahkemelerinin cürümden mütevellit hukuku şahsiye dâvasına da bakmasına salâhiyet veriniz efendiler. Nazariyat bizi memnun eder. Fakat halkı memnun etmez efendiler. (Bravo sadaları) Size bir misal arz edeyim, belki İstiklâl mahkemelerinde bulunan arkadaşlarımız bunun gibi yüzlerce misal karşısında kalmışlardır. Fakat bir misal arz edeceğim. Kayseri köylerinden bir köyde birinin öküzü çalınmış ve öküzler, duvar delinmek, kapı kırılmak, çobanın eli ayağı bağlanmak suretiyle geceleyin alınmıştır.

NUSRAT Ef. (Erzurum) — Evvelce söylediniz efendim onu. (Söylediniz sesleri)

REFİK B. (Devamla) — Tekrarında bir mahzur yoktur efendim. Köylü kendisi takibetti. Sâriklerini, sabahleyin yakaladı. Uzun dur bu hikâye, arkadaşlarımızın da razı olmadıkları anlaşılıyor fakat ne yapayım. Halkı hakikaten çok yakından temas ettiğim için söylemek ihtiyacındayım, affediniz. Sabahleyin sârikler meydana çıkıyor. İçinde asker firarileri olduğu için, Heyet buna müdahale etti. Polise emri katı verdi. Öğleden sonra muhalkemesi derhal intacedildi ve o zavallının boğazlanan, kaybedilen yedi öküzüne karşı köylü tarafından delâil gösterildiğinden dolayı mahkemede zararı şahsi de hükmedildi. Ondan sonra lâzımgelen tazminatını da hükmetti. Oradaki halk yaşasın Büyük Millet Meclisi Mahkemesi, yaşasın Halk Mahkemesi dediler, adalet böyle olur efendiler. Akşama hüküm infaz edildi. İşte efendiler böyle yaparsanız, halkı memnun edersiniz. Halkçı olan Meclisinizden köylünün hukukuna riayet etmesini cümlelizden temenni ediyorum.

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Mahkemelerinizi düzeltin.

DURAK B. (Erzurum) — Adliye Vekilinden bu hususa dair bir şey sormak istiyorum.

YASİN B. (Gaziantep) — Efendim dün de bendeniz bu maddeyi müdafaa etmiştim. Filvaki Hakkı Hami Bey arkadaşımızın buyurdıkları gibi, eski kaftunun onuncu maddesinde, Askeri Ceza Kanunnamesinin yedinci faslındaki hukuku emriyeden maada hukuku şahsiyeye hükmedemezler diyor. Eskiden Refik Bey biraderimizin işaret ettikleri veçhile, hakikaten sakat olan bu madde müdafaa edilmesinde halkın, Mehmedeğin hukuku şahsiyesine taallük eden bir dâvayı dinlemesin, esas itibariyle mevcud olan şu madde vardır diye bu maddeyi tashiî edecek, halkın bihakkin istediği bir hakkı kendisine teslim edecek bir şekli muaddelini kabul etmekte ne mazarrat vardır? Meselâ bundan evvel kabul ettiğimiz bir kanunu senelerce devam ettirecek miyiz? Böyle sakat kanun devam etsin, gitsin mi? O kanunun sakat olduğunu anladığımız günden itibaren onu tadil etmek günah mı?

CELÂL B. (Gene) — O kanun sakat değil, o kanun tamamıyla hukuka muvafık bir kanundur.

YASİN B. (Devamla) — Müstahlas memleketler mebuslarının verdikleri izahattan da anlaşıldığı veçhile, bu ceraimden mütevellit eşhasın tecziyesi halkı tatyibedeceği ve halkı memnun edeceği cihetle encümen bu maddeyi kabul etmiştir. Bu noktai nazardan bendeniz çok rica ederim, bu madde kabul edilsin.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim bendenizden evvel söz söyleyen arkadaşlar elimizde mevcut bulunan ahkâmı umumiyeden ve o ahkâmı umumiyenin bahsetmiş olduğu salâhiyete binaen diğer bir mahkemenin de bu esas dâhilinde hüküm verip vermiyeceğinden bahsettiler. Bendeniz de diyeceğim ki; ceraimden mütevellit hukuku şahsiyenin ceza mahkemelerinde rüyet edilmesine elimizde mevcut Usulü muhakematı cezaiye Kanununun maddei mahsusaları kâfidir. Hukuku umumiye dâvaları ile beraber hukuku şahsiye dâvasını da ceza mahkemelerine ikame etmek ve ceza mahkemeleri de onu görmek salâhiyetini haiz olmasına binaen İstiklâl mahkemesi ki, bir ceza mahkemesi mahiyetindedir, o mahiyette olan bir mahkemeye de hukuku şahsiye dâvası ikame edilsin demek isteniliyor ve bir madde ile encümen bunu Mec-

lise sevk ediyor. Bu kanunu tadil değil, o kanuna ilâve noktai nazarından bir maddei müzeyyele teklif olunuyor demektir.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Turku kanuniyeyi inkâr ediyorsun!

MÜFİD Ef. (Devamla) — Sözümün sonunu dinlemenizi tavsiye ederim. Belki sözümün nihayetinde beni alkışlayacaksınız. Ceza mahkemesinde ve bahusus İstiklâl mahkemesi gibi âni bir surette teessüs etmiş olan mahkemelerde, vâzı kanunun maksadı tesisi, rüyet edilecek dâvanın süratle intacı ve süratle o cezaları tatbik ederek, halkın tatmini noktasına mâtuf bulunduğundan, halkın hukuku şahsiye dâvalarını da o mahkemeye verdiğimiz zamanda, ceza-hakkında verdiği hükmü iera edemeyip, hukuku şahsiye dâvasının neticesine intizar etmek lâzımdır. Böyle olmayıp da hukuku şahsiye dâvalarını ayırarak hüküm verecek olursa, ceza dâvaları ile beraber rüyetinde faide olmayacağı tezahür eder. Eğer ceza dâvaları ile beraber hukuku şahsiye cihetine de beraber hüküm verecek olursa, tam aradığımız cezadaki sürat temin edilemeyeceğinden, ceza dâvalarının usulü rüyeti hakkındaki nazariye ve esasa münafidir.

Bundan dolayı şimdiye kadar ciheti cezaiyede hukuku şahsiyeye mütaallik dâvaların hal ve fasledildiğini pek az görürüz. Vâzı kanunun böyle bir mahkemeye tevdi etmiş olduğu hakkı şahsi, hakkı umumi başkadır. Çünkü ceraim hukuku umumiyeye temas eden bir mesele olduğundan dolayı, ondan müteessir olan bir şahıs değil, umum Devletin tebaasıdır. Umum Devletin tebaasına taallük eder bir noktada her halde, süratle ierayı muhakeme elzem olduğundan dolayı, onu âcil ve âdil bir surette yapmak, tatbik etmek elbette evlâdır. Fakat her şahsın kendisine ayrı ayrı bahşedilmiş olan hukuku noktasına gelince; maatteessüf Refik Beyin efkârına iştirak edemiyeceğim. Orada başka kaide ve başka esasat olamaz. Başka kaideyi Garp hukuku değil, bizim İslâm hukuku şeriat bahşetmiştir. Çünkü, şeriat diyor ki; hukuku şahsiye dâvalarını ihdas ettiğimiz zaman, karşısındaki müddealeyh inkâr ederse, onu ispat edebilmek için, şuhudu şahsiye, senedat lâzımdır. Eğer bunlar da yoksa, hasmına yemin teklif etmek meselesi vardır, efendi. Şark'ın kabul ettiği bu yeminden dolayı bu adamın elinden evini alırsak neye istinadedilecektir? Refik

Bey biraderimizin de buyurduğu gibi, sabahle-
yin zâyi olan mandaların akşama hükmünü ver-
sen adalet mi icra edersin, rica ederim. (Bravo,
sesleri)

REFİK B. (Konya) — Hükkâmı kanaati
viedaniye ile serbest bıraktıktan sonra ve iyi
hâkimler gönderdikten sonra pekâlâ olabilir.

MÜFİD Ef. (Devanla) — Binaenaleyh hiç-
bir medenî devletin mahakiminde hukuku şah-
siye noktasından dolayı ilmî kadı ile verilmiş
hükme tesadüf eden bir hukukşinas arkadaşı-
mız yoktur. Eğer tarihşinas arkadaşımız varsa,
çöksün desin ki filân devlet böyle hükmetmiş-
tir. Filân mahkeme böyledir. (Hâşâ sesleri)
Öyle ise esasında dinî olarak, ahkâmı şer'iyenin
bize bahşettiği esasatı düstur ittihaz eden müs-
lümanların teşkil edeceği mahkemede, hukuku
şahsiye noktasından verilecek hakkı istimal et-
tirmek elbette evlâdır. Binaenaleyh, böyle âni
suretle hüküm verecek ve tatbik edecek mahke-
melere mahal yoktur. O maddenin tayyını tek-
lif ediyorum. Ve bu yolda bir de takrir veriyö-
rum. (Bravo, sesleri)

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — En-
cümnen namına izahat vereyim efendim.

DURAK B. (Erzurum) — Usulü müzakere-
ye dair söz söyleyeceğim.

REİS — Efendim madde hakkında daha on
arkadaşımız söz almıştır. Kifayeti müzakere
hakkında da üç takrir vardır. Yalnız Adliye
Encümeni Mazbata Muharriri bir şey söyleye-
cektir.

DURAK B. (Erzurum) — Ben usulü müza-
kereye dair söyleyeceğim Reis Bey. Esasa geç-
miyeceğim. İki söz söyleyeceğim. Fazla söylemi-
yeceğim. Efendiler iki günden beri burada mü-
zakere cereyan ediyor ve müzakerenin hulâsası
zabıtlarda okunursa, bir şey beliriyor. Memle-
kette adliye yoktur. deniyor. Çok rica ederim;
acaba adaletten yalnız bir yer mi mütena'im
olacaktır? Yoksa bütün yerlerin mi mütena'im
olması lâzımdır? (Şüphesiz her yer sesleri)
Efendiler, hayli müddetten beri adliyede deh-
şetli teşkilât var. Avuçlarla para veriyoruz. Etek-
lerle para döküyoruz. Çok rica ederim, Adliye
Vekili Beyefendi şimdi buraya gelsin. Bize it-
minanbahş beyanatta bulunsunlar. Bize bir ka-
naat gelsin. Adalet takdir edilebilecek mi?

Yoksa edilmeyecek mi? Adliye ya vardır, ya yok-
tur. Mahkemeler bostan bekçisi midir? Yoksa
bostan korkuluğu mudur? Buna dair izahat is-
tiorum. Millet kürsüsünden tarihe geçsin.

REİS — Efendim müşterek encümen namına
Mustafa Kemal Bey cevap verecek.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Efen-
dim Yunanlılardan istihlâs edilen memalik için
Hükümetten teklifat vukubulduğu vakitte bir
de Menhubat Komisyonu teşkiline dair bir ka-
nun lâyihası geldi. Bu kanun lâyihasında, mahal-
linde bir komisyon teşkil edilip âdeta bir mah-
keme halinde ötekinin malı berikine verilecek,
bunda hukuku cezaiyeye sureti umumiyede bâzi
mazarrat veren şeyler vardır. Encümeni Mah-
sus bu hususta uzunuzadıya müzakeresini yaptı.
Böyle Menhubat Komisyonu teşkiline kaani ol-
madığından, cürümden neşet eden ceza dâvaları-
na İstiklâl mahkemelerinin bakmasına karar
verdi. Hakikaten alacak dâvaları gibi, hukuk
mesaili gibi şeylerin mahkemei hukukta ve kava-
idi şer'iyeye dairesinde halli icabeder. Fakat beye-
fendiler, cürümden neşet eden, yani Refik Beye-
fendinin buyurduğu veçhile, nehbü garetten
dolayı duçar olunan zarar ve ziyan dâvasının
mahkemei hukukta ikame edilebilmesi için ev-
veleminde iki tane şahidi âdil bulunması lâzım-
gelir. (Şahitsiz mi olacaktı sesleri) Binaenaleyh
Usulü Muhakematı Cezaiye Kanununda «Mah-
kemei cezaiye rüyet eder» diye bir madde ka-
nuniye vardır; İstiklâl mahkemeleri dahi bir
cürümü konuniye rüyet etmekle mükellef olduğu
için onun cürümden neşet eden hukuku şahsiye
dâvalarını dahi rüyet etmesi salâhiyeti dâhilin-
dedir. Binaenaleyh mahkemei hukuka havale
edildi denince zavallı halkın işi olmayacaktır.
Bu noktai nazardan encümen İstiklâl mahkeme-
sinin teşkilini faydalı addetti.

EDİB B. (Batum) — O halde şahitlik usu-
lünü kaldıralım, şahitlerin lüzumu yoktur di-
yelim.

REİS — Efendim müzakerenin kifayetine
dair takrirler var.

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. İkinci maddenin tayyını
teklif eylerim.

28 . 9 . 1338

Yozgad

Feyyaz Âli

REİS — Efendim evvelâ müzakerenin kifa-yetini kabul edenler lütfen el kaldırsın. Müza-kere kâfi görüldü.

Şimdi diğer takrirleri de okuyoruz efendim.

Riyaseti Celileye

Hukuku şahsiye dâvalarının, ceza mahkeme-lerinde de ikame edilebileceğine dair olan ahkâ-ma istinaden yazılan bu ikinci maddesi mucibin-ce o misillü dâvalar ceza mahkemesi mahiyetinde bulunan İstiklâl mahkemelerine tevdi olununca, hukuku şahsiyenin ispatı noktasından birçok me-rasime tâbi olacağı cihetle bu maddenin tayyını teklif eylerim.

28.9.1338

Kırşehir
Müfid

REFİK B. (Konya) — Ama dün taraftardı, müzakerede de müdafaa etmişti!

Riyaseti Celileye

Birinci maddenin tayyedilmiş olmasına naza-ran ikinci maddenin iptidasındaki (Bu mahke-meler) kelimesinin yerine (Memaliki müstahla-saya gönderilecek İstiklâl mahkemeleri) fıkrası-nın kabulünü teklif ederim.

28.9.1338

Karahisarı Şarki Mebusu
Ali Süruri

Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. İkinci maddenin tayyını teklif ederim.

Sinob Mebusu
Hakkı Hâmi

Riyaseti Celileye

İkinci maddenin tâyini esamiyle reye vaz'ını teklif eyleriz.

Istanbul	Izmir
Mazhar	Tahsin
Karahisarı Şarki	Sinob
Ali Süruri	Mehmed Şevket
Karahisarı Şarki	Muş
Memduh Ncedet	Osman Fevzi
Eskişehir	Eskişehir
Hüsrev	Eyüb Sabri
Istanbul	Karesi
Ali Rıza	Hacim Muhiddin
Kayseri	Izmir
Sabit	Yunus Nadi

Cebelibereket

İhsan
İstanbul
Arif

Trabzon

Hafız Mehmed
Batum
Fevzi

Riyaseti Celileye

İstilâ müddetince memaliki müstahlasada Türkiye kavanininin mer'i olmadığına nazaran, daha evvel ika olunan bir cürümden dolayı kava-nini ahîre ile tecziyesi esasatı hukukiyeye muga-yir olduğuna ve istilâ müddetince irtikâbolunan bir cürümden mütevellit zararı şahsiyesinin ihma-li daha doğru olamayacağından işbu maddenin şekli âtîde tadilini teklif eylerim.

MADDE 2. — İstiklâl mahkemeleri istilâ müddetince vâkı olan ceraimi, yalnız hukuku şah-siyesi itibariyle, tetkik ve rüyet ederler.

Muş
Abdülgani

İHSAN B. (Cebelibereket) — Ali Kemal duyumasın.

Riyaseti Celileye

İstiklâl mahakimi hakkındaki Kanunun 10 neu maddesi mucibince İstiklâl mahkemeleri Ka-nununda muayyen ve musarrah nıktattan maada hususatta hukuku şahsiyeye hükmedemezler. Bi-naenaleyh tadil mahiyetinde olan işbu ikinci mad-denin tayyını teklif eylerim.

Karahisarı Sahib
Mehmed Şükrü

REİS — Efendim tayya mütaalik beş takrir var. Bir de 16 imzalı diğer bir takrir var. Bunda tâyini esamiyle maddenin reye vaz'ını teklif edi-yorlar. (Gürütüler)

Müsaade buyurun rica ederim efendim. Tâ-yini esamiyle tay ve kabulü diye bir şey yok. (İzah etsin sesleri)

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Tâyini Esamiyle reye konmak lâzımdır. Madde ya red-dolunur veyahut kabul edilir. (Kabule aittir sesleri)

REİS — Efendim bir tay teklifi var, diğer bir takrirle maddelerin tâyini esamiyle reye vaz'ı teklif ediliyor. Fakat evvelâ tâyini esamiyle reye koymak mecburiyetini görüyorum. (Lüzum yok sesleri)

Efendim on altı imza ile maddenin tâyini esa-miyle reye vaz'ı teklif ediliyor. (Gürütüler) Mü-

saade buyurun efendim. Madde kabul edildiği takdirde tadilnameleri reye vaz'edeceğim.

FEYYAZ ÂLİ B. (Yozgad) — Reis Bey rica ederim birinci maddeyi nasıl yaptınız? Aynen onun gibi, bizim de tâyini esami tavrıdır. Onu kabul etmediniz. Bunu nasıl kabul ediyorsunuz?

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Tadilnameler reye konduktan sonra maddenin kabul veya reddine göre tâyini esami olur. Tadilnameler kabul edilirse ihtimal ki, encümen ikmal için madde kanuniyeyi istiyecektir. Tadilnameler kabul edilmezse madde asliye ya kabul edilir veyahut reddedilir.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Nizamname Dahilî sarihtir. Tay teklifi sarihtir. Evvelâ madde reye konur, tadil teklifi sonra reye vaz' edilir. Halbuki şimdi tâyini esamiyle reye konulmasından tezahür edecek hal maddenin ya bekasıdır veyahut tayyıdır. Eğer kırmızı çok kazanırsa tabii madde kalmamıştır. Yok beyaz kazanırsa tadil lâzımgelir, tadil teklifi reye konur.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Tâyini esami usulen kabul veya ademikabulüdür. Bu maddenin kabul ve ademikabulü reye konur. Tavrı mutlaktır ve kabule masruf olması lâzımgelir. Tadil hakkında, çünkü eğer bunu mutlak olarak kabul ettiğimiz takdirde, bir arkadaşımız izah ettiği üzere, bir sakatlık hâsıl olacaktır. Mîsal olarak kırmızılar ekseriyeti kazandı, tayyedildi veyahut beyazlar ekseriyeti kazandı, kabul edildi. Kırmızı ve beyaz kabul ve ademikabulü tazammun eder. Fakat tay teklifleri hakkındaki tavrı Meclis ıskat etmiş oluyor. Bu doğru değildir. Tay teklifi tezahür ettikten sonra reyi işari ile reye konur. Tay teklifi kabul edilecek olursa, mesele yoktur. Tay teklifi kabul edilmeyecek olursa, tadil teklifi reye konur. Ya o da kabul edilir veyahut edilmez. Edilmeyecek olursa, ikinci maddenin kabulü tâyini esamiyle reye vaz'edilmek icabeder. Binaenaleyh tâyini esamiye müracaat edilmeksizin tay teklifinin reye konulmasını teklif ediyorum. (Gürültüler)

OSMAN B. (Lâzistan) — Tâyini esamiyle reye konulduğu vakit kabul edildiği takdirde sonra tadil tekliflerini nasıl reye koyacaksınız?

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Reis Bey tay teklifini tâyini esamiyle reye koyunuz.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Tay teklifinin şimdi reyi işari ile reye vaz'ında kabul edilmezse, o vakit maddenin aynen ipka olunması lâzımgelir. Rica ederim, eğer bunu kabul edecek olursanız bunu reye koyarız. Mesele böyle değildir. Tay teklifi kabul olunmadığında tadil teklifleri okunur, kabul olunabilir. Lâkin, esas şimdi tâyini esamiyle reye konduğunda ya tayyolunacaktır veya tayyolunmayacaktır. O vakit okuruz. Tadil tekliflerinin üzerine reye koruz.

MUSTAFA B. (Karahisarı Şarki) — Efendim bunda tereddüdecek bir şey yoktur. Malûmuâliniz tekliflerin içerisinde işi çürütecek hangisi ise o reye konur. Niçin tadillerle işigal edelim? Tay teklif olunuyor. Kabul edilmediği vakit tadile gideriz. Tay tavrı kabul edildikten sonra ne tadile dair olan tavrıların ve ne de maddenin hükmü kalmaz. Hattâ kanunun da hükmü kalmaz. Ortada bir de tâyini esamiyle reye vaz' olunması talebi vardır. Talep vukuunda reye koymak da mecburidir. Evvelâ tay teklifinin reye konulması lâzımdır.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Tay teklifinin tâyini esamiyle reye konulması lâzımdır.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Efendim bir tay teklifi vardır. Bir de tâyini esami teklifi vardır. Bu tay teklifi tâyini esamiyle reye vaz'edilecektir. Binaenaleyh tay teklifini kabul edenler beyaz, etmeyenler kırmızı reye verecektir.

MÜFİD Ef. (Kırşehir) — Efendim Ali Süruri Bey biraderimiz buyuruyorlar ki; ortada bir tay teklifi var. Eğer ortada yalnız bir tay teklifi olaydı doğru.. Fakat ortada biri tay, diğeri tadil ve bir de asıl madde vardır. Hacı Mustafa Efendi pederimizin teklif buyurdukları gibi eğer tay teklifi ortaya konacak olursa kabul veya ademikabulünde esas tebellür edecek. Şimdi tâyini esami için verilen tavrı bakılınca ne tay için, ne tadil için ve ne esas için diyor. Üçünün de tâyini esamiyle reye vaz'ı icabeder. Binaenaleyh en evvel tay tavrını reye kor, ondan sonra diğelerine bakarız.

REİS — Efendim mesele tenevvür ederek tay teklifinin tâyini esamiyle reye konulması takarrür etti. Kırmızı çok olursa tayyedilmiş olur. Beyaz galibolursa tadilâtla madde kalmış demektir. Tadilât da reye vaz' edilir, o vakit mesele anlaşılır. Tay teklifini tâyini esamiyle reye vaz' ediyorum.

rum. Maddeyi kabul edenler beyaz, kabul etmeyenler kırmızı rey verecektir.

REFİK B. (Konya) — Arkadaşlar rica ederim dikkat buyurun; yanlışlık olmasın. (Gürültüler)

DURAK B. (Erzurum) — Madde kabul edilmiş değildir ki, böyle olsun.

REİS — Tayyı kabul edenler beyaz, tayyı kabul etmeyenler kırmızı rey vereceklerdir. Her türlü ihtimale karşı tâyini esamiyi yoklama suretiyle yapacağız.

(Rey istihsal olundu.)

REİS — Efendim isimlerin kıraati hitam buldu. Yeniden bir daha okuyoruz...

Efendim istihsalî âra hitam bulmuştur. Reye iştirak eden zevatın adedi (163); (75) kabul karşı (84) reyle tay teklifi reddedilmiştir.

Efendim Feyyaz Âli Beyin, Müfid Efendinin, Hakkı Hami Beyin, Karahisarî Sahib Mebusu İsmaili Şükrü Efendinin takrirleri tayya aitti, bunları reye koymuyoruz.

(Muş Mebusu Abdülgani Beyin ve Ali Süruri Efendinin tadil takrirleri tekrar okundu.)

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Bunu da encümen kabul eder.

REİS — Ali Süruri Beyin tadilnamesini reyî âlinize vaz'ediyorum. ~ Kabul edenler ellerini kaldırsın. (Tâyini esami ister sadaları) Ali Süruri Efendinin tadilnamesi kabul edilmiştir. (Şiddetli gürültüler)

SALÂHADDİN B. (Mersin) — Tâyini esami kararı üçüne de aittir, teklif mutlaktır. Başka türlü olursa biz Meclise iştirak edemeyiz.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Efendim Makamı Riyaset tarafından Heyeti Celilenize şu takrir hakkında söylenilen sözler unutulmuş filân denebilirdi. Fakat Makamı Riyaset reye vaz'etmezden evvel demiştir ki; tâyini esami talebinde filân madde diye tasrih yoktur. Binaenaleyh bu maddeye mütedair ne varsa, hepsi tâyini esami ile reye konacaktır. (Hayır sesleri) Ancak tay kabul edildiği takdirde mesele yoktur. Zabıtnamede mevuttur. Eğer unutulmuşsa zabıtname ile dâvamı ispat ediyorum. Dâvanın esbabı sübutiyesi zabıtnamelerde mevcuttur, Riyasetin kabul etmiş olduğu şekil değildir. Bu itibarla gerek bu ve gerek diğer mevcut takrirler ve gerekse madde asliye tâyini esami ile reye vaz'olunacaktır, zabıtnameler mevcuttur.

Mademki bir dakikada böyle istenildiği gibi nizamnameler, kararlar tefsir ediliyor, buna Mecliste olanlar şahittir.

REİS — Benim kendi hesabıma aidolan kısma cevap vereyim. Esas; maddenin tayyı, maddenin kabulüdür. Tadilat mevzuubahis bile değildir. Mutlak olarak verilen takrirden, maddenin tâyini esami ile reye vaz'ı teklif ediliyor. Fakat tay ile kabul mütearız bulunduğu halde Makamı Riyaset ona da teşmil ederek; tâyini esamiyle reye koymuştur, ekseriyet de tecelli etmiştir. Eğer arada tadilnamelerin de reye konağına dair zabıtta bir kelime varsa, ben bir dakika burada durmam.

HAKKI HAMİ B. — Zabıtlar buradadır. Meselenin cereyanı iddia ettiğim gibidir.

REİS — Binaenaleyh Süruri Beyin tadilnamesi kabul eedilmiştir.

HAKKI HAMİ B. (Sinob) — Bir defa Mecliste ekseriyet olmadığına tamamen kanaat hâsıl olduğuna Riyaset muttali buldukça bir şeyi reye koyamaz. İşte Meclisin sağ tarafı boştur, ekseriyet yoktur. Sol tarafın da solu boştur. Mecliste kimse yoktur, ekseriyet yoktur.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Hayır, ekseriyet var. Olmadığı halde müzakere cereyan etmez.

HAKKI HAMİ B. — Makamı Riyasetin bu boşluğa karşı takdiri ne olabilir? (Şiddetli gürültüler.)

REFİK B. (Konya) — Yalnız Hakkı Hami Bey mi, bu Meclise tahakküm edecek? Ekseriyetin reyî budur. Hakkı Hami Bey bu Meclise tahakküm edemez. Ekseriyetin kararı mutadirdir. Meclisin kararına sen de muti olacaksın. Bağırarak mesele hallolunur mu zannediyorsun? Ben de sesimi daha çok çıkarır, bağırırım.

OSMAN B. (Lâzistan) — En ziyade Abidin Bey bağırabilir.

REİS — Abdülgani Beyin takriri tekrar okunacaktır. (Okundu.)

REİS — Efendim maddenin tadiline aittir. **MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarî Sahib)** — Reis Efendi; tâyini esami ile reye konmalıdır. Tâyini esami takriri mutlaktır, burada izah ettik. Eğer mutlak olmasaydı tâyini esami takririnin reye konması lâzıngelirdi.

MAZHAR B. (İstanbul) — Takirde benim de imzam vardır. Takrir mutlak değildir.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Tâyini esami takriri mutlaktır, binaenaleyh bir kere okunsun.

HAKKI HÂMÎ B. (Sinob) — Riyaset bitaraflığını ihlâl etmiştir, bendeniz hukukan ispat edeceğim. (Hayır sadaları.) İspatım, Heyeti Celileyi tenvir ederse, o zaman. (Gürültüler.) Müsaade buyurun, arz etmek hakkımdır. (Gürültüler, ayak patırdıları.) Efendiler bir buçuk ay gürültü yapsanız, yine bu noktai nazarı arz edeceğim. Hakkı gürültü ile izale edemezsiniz!

REİS — Riyaset hakkında mâruzatta bulunacakmış. Söylesin efendim!

HAKKI HÂMÎ B. (Devamla) — Efendiler grupun Nizamnamesinde «Akalliyet, ekseriyete tâbidir.» kaydı vardır. (Neden sesleri.) Grupun Nizamnamei Dahilisinde. (Grup burada ykotur sesleri.) (Şiddetli gürültüler.) Müsaade buyurunuz. Dinlenirsiniz. Ben hukuki bir mesele ortaya atarım, siz de cevap verirsiniz.

İHSAN B. (Celibibereket) — Hangi grup?

BİR SES. — Akşam oldu, grup vardır.

HAKKI HÂMÎ B. (Devamla) — Bugün reisler, ya bitarafırlar ve bir gruba mensup değildirler veyahut da gruba mensup ve bitaraf değildirler. Binaenaleyh grupun Nizamnamesi sarıhtir. «Akalliyet, ekseriyetin kararına tâbidir.» diyorlar. (Burada grup mevzuubahis değil sadaları.) Öyle olunca, siz inkâr edemezsiniz ki, grup yaptırmak istiyor, Reis gruba mensuptur. Bu itibarla Reis bitaraflığını muhafaza edemez.

YAHYA GALİB B. (Kırşehir) — Hangi bitaraflığı?

HAKKI HÂMÎ B. (Devamla) — Bitaraf bir zatın makamı Riyaseti işgal etmesi lâzımdır. Bendeniz noktai nazarı arz ettim. Mesuliyet elbette bu hakikati kabul etmiyenlere raedir.

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Durak Bey de grupta olduğu halde aleyhtedir.

Dr. FİKRET B. (Kozan) — Bu, grup meselesi değildir. Grupta bulunan arkadaşların bir kısmı muhalif rey vermişlerdir.

REİS — Müzakere itibariyle bitaraflığı muhil en ufak bir şeyde bulunmuş olsaydım derhal Makamı Riyaseti terk ederdim. Fakat Grupta bulunmak başlıbaşına ayrı bir mesele olduğu gibi burada bulunmak da ayrı bir meseledir. Binaenaleyh müzakereye devamda mahzur yoktur. Muş Mebusu Abdülgani Beyin tadile müte-dair olan takririni nazarı dikkate alanlar lütfen cillerini kaldırsın. Kabul edilmemiştir. Şu halde efendim maddei asliye Ali Süruri Beyin teklifi veçhile tadil edildikten sonra tâyini esami ile reye vaz'ediyorum.

REFİK B. (Konya) — İşte şimdi hakikat tezahür eder.

HÜSEYİN AVNİ B. (Erzurum) — Maddei asliye kabul edilmiştir Reis Bey.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Efendim, evvelce vukubulan bir talep reddedildiği eihetle, maddei asliye kabul edilmiş demektir.

TAHSİN B. (Ayдын) — Tay ve tadil teklifleri reddedildiği takdirde, maddei asliye kabul edilmiş demektir.

REİS — Maddei müaddeleyi reye vaz'ediyorum, (Gürültüler)

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Madde-nin ne tarzda reye vaz'edileceği hakkında mâruzatta bulunacağım.

REİS — Buyurun.

NEBİL Ef. (Karahisarı Sahib) — Bundan evvel tâyini esamiyle maddenin reye vaz'ı için tay teklifi vardı. Tay teklifi kabul olunmadığı zamanda, ki şarta muallâktı. Tay teklifi kabul olunmazsa tadil teklifleri okunacaktır. Tadil teklifleri okunduğu zamanda madde aynıyle bakidir. Heyeti Celilece de buna karar verilmiştir ve bu yolda reye vaz'edilmiştir. Binaenaleyh madde kabul olunmuştur. İkinci bir defa reye koymaya hacet yoktur. (Bravo, sadaları) Yalnız tadil teklifi reye konacaktır.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Karahisarı Sahib) — Efendim, bütün sakatlık takririn mutlak olmasından inbias ediyor. Eğer tâyini esami teklifi kabul hakkında reye konmuş olsaydı, ihtilâfat ve bu teşettütün hiçbirisi vâkı olmyacaktı. Tay teklifi reye vaz'edildiğinde neticesi kabul veya ademikabul tecelli edince tadil tekliflerinin mahiyeti kalmıyor ve nitekim de mahiyeti kalmamıştır. Bu doğru değildir. Tadil tekliflerini Riyaset; tâyini muamele için

müzakereye koymamış gibi oluyor. Halbuki tâ-yini esami takriri mutlaktı. Tâ-yini esami mut-lak olduğuna göre; tâ-yini esami ile reye kon-ması lâzımgelirse, tadil tekliflerinin de tâ-yini esamiyle reye konması lâzımdır.

REFİK B. (Konya) — Mesele yok.

MEHMED ŞÜKRÜ B. (Devamla) — Mese-le yok ama Makamı Riyaset şimdi o hatayı ka-bul şeklinde reye koymakla tashih etmek isti-yor. Bunu ikinci defa reye koymak esasen mâ-nasızdır, zaittir. (Hayır, hata yok, sesleri) Asıl zaidolan şey tadil tekliflerinin de tâ-yini esamiyle reye konmasıdır. (Yok, sadaları)

ALİ SÜRURİ Ef. (Karahisarı Şarki) — Ben-deniz de takirde imza sahibiyim. İzah edeyim : Bendeniz de tay teklifinin böyle tâ-yini esamiyle reye konmasını arzu ettiğim halde maddenin ip-kasının reye konmasını arzu etmemiştim. Esa-sen maddenin ipkasının tâ-yini esamiyle reye konmasına lüzum yoktur. Zira tay teklifi red-deılmıştır. Binaenaleyh diğer bir iki arkada-şımız böyle olduğunu söyledikleri halde on beş imza hâsıl olmuyor. Tâ-yini esami nereden çık-arılıyor? Tay teklifinin tâ-yini esamiyle reye kon-masını teklif ettik ve okundu.

DURAK B. (Erzurum) — Maddenin reye konması icabeder. Çünkü efendiler, evvelce tayyedilecek madde reye vaz'edildi. Eğer asıl maddenin reye konması lâzımgelmeseydi, tek-lif takrirlerinin de okunmaması lâzımgelirdi. Madde aynen kabul edilirdi. Madem ki, tadil takrirleri okunmamıştır; onlar kabul edilme-miş demektir. Maddenin aynen reye konması lâzımgelir. (Gelmez, sadaları)

REİS — Tay teklifi tâ-yini esamiyle reye vaz'edildi. Fakat ekseriyete iktiran etmedi. Tay teklifinin ekseriyete iktiran etmemesi mad-denin ekseriyete iktiran ettiğini tazammun et-mez. Nitekim ayrıca bir tadilnameyi de kabul

ettik, binaenaleyh maddeyi tâ-yini esamiyle re-ye koymak mecburiyetindeyim. Ben zaten tay teklifini bu maksatla koydum.

ÂTIF B. (Bayezid) — Zaten evvelce de öyle söylenmişti.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Mad-deyi değil, tadil teklifini reye koymak iktiza ediyor.

REİS — Birinci teklifimde bu niyetle koy-muştum. Binaenaleyh tadilnameleri değil, mad-dei asliyeyi tâ-yini esamiyle reye koyacağım. Rica ederim. Bu tay teklifinin kabulü ile zim-ni kabul olmaz.

(Tâ-yini esami suretiyle âra istihsaline baş-landı.)

YASİN B. (Gazianteb) — Reis Bey nasıl reye vaz'ediyorsunuz? Arkadaşlar bir kere kabul edilen bir maddeyi tekrar neden tâ-yini esamiy-le kabul edeceğiz? Rica ederim...

REFİK B. (Konya) — Vallahi sırası değil ama. Aşkolsun Heyeti Vekilemize... Memleketin ve milletin alâkadar olduğu meselede hiçbirisi bulunmuyorlar.

YASİN B. (Devamla) — Meclis tâ-yini esa-miyi kabul etmeyince reye koymak doğru değil-dir. (Gürültüler) Reis Bey müsaade buyurur-sanız tâ-yini esaminin usule muhalif olduğunu söyleyeceğim.

REİS — Müsaade buyurun efendim...

Efendim âra istihsal olundu. Reye iştirak eden âzanın adedi 107 olduğuna nazaran maale-sef nısabı müzakere yoktur.

MUSTAFA KEMAL B. (Ertuğrul) — Reye iştirak etmiyen kaç kişi?

REİS — Nısabı müzakere hâsıl olmadığın-dan Cumartesi günü saat bir buçukta içtima etmek üzere Celseyi tatil ediyorum.

Hitamı müzakere; saat : 5,15

Memaliki müstahlasaya gönderilecek İstiklâl mahkemeleri hakkındaki Adliye Encümeni mazbatasının maddelerine geçilmesi hakkındaki tahririn ikinci defa rey'e vaz'ının neticesi

(Kabul edenler)

Şevket B. (Sinob), Kadri B. (Diyarbakır), Rüşdü B. (Ergani), Abdullah Ef. (Sinob), İhsan B. (Cebelibereket), Refik B. (Konya), Hamdi Ef. (Diyarbakır), İsmail Şükrü Ef. (Karahisarı Sahib), Yunus Nâdi B. (İzmir), Hacim Muhiddin B. (Karesi), Halil Hulki Ef. (Siird), Mesud B. (Karahisarı Şarki), Ruşen B. (Gümüşane), Tahsin B. (Aydın), Hasan Fehmi B. (Gümüşane), Hafız Şahin Ef. (Gazianteb), Derviş B. (Mardin), Hüseyin B. (Kozan), Mazhar Müfid B. (Hakkâri), Yusuf B. (Denizli), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Hasan B. (Trabzon), Fikret B. (Kozan), Necib B. (Mardin), Nebil Ef. (Karahisarı Sahib), Şemseddin Ef. (Ankara), Hacı Arif B. (İstanbul), Hüseyin Hüsnü Ef. (İstanbul), Rifat Ef. (Konya), Ali Rıza B. (İstanbul), Hacı Veli Ef. (Eskişehir), Dr. Abidin B. (Lâzistan), Yahya Galib B. (Kırşehir), Hulûsi Ef. (Kastamonu), Hacı Bedir Ağa (Malatya), Vâsıf B. (Gene), Dr. Refik B. (Bayezid), Neşet B. (Kângırı), İsmail Subhi B. (Burdur), Zamir B. (Adana), Halil İbrahim

Ef. (Eskişehir), Yasin B. (Gazianteb), İbrahim B. (Mardin), Hüsrev Sâmi B. (Eskişehir), Hüseyin B. (Elâziz), Mustafa Âkif B. (Diyarbakır), Dr. Mustafa B. (Kozan), Safa B. (Mersin), Mustafa Vasfi B. (Tokad), Fevzi Ef. (Batum), Ahmed Hilmi B. (Kayseri), Sabit B. (Kayseri), Şakir B. (Ankara), Osman Kadri B. (Muş), Ali Süruri Ef. (Karahisarı Şarki), Şükrü B. (Bolu), Hakkı B. (Van), Mustafa B. (Gümüşane), Faik B. (Edirne), Haydar B. (Van), Âsim B. (Erzurum), Ragıp B. (Gazianteb), Midhat B. (Mardin), Ali Rıza Ef. (Amasya), Memduh B. (Karahisarı Şarki), Ahmed Mazhar B. (İstanbul), Emin B. (Erzincan), Âtîf B. (Bayezid), Rasim B. (Cebelibereket), Esad B. (Mardin), Emin B. (Eskişehir), Reşid Ağa (Malatya), Zekâi B. (Adana), Vehbi B. (Bitlis), Hacı Mehmed Ef. (Bayezid), İbrahim Hakkı B. (Ergani), Hamdi B. (Trabzon), Ali Rıza Ef. (İçel), Ali Rıza B. (Muş), Tevfik Ef. (Kângırı)

(Reddedenler)

Abdülğani B. (Muş), Hüsnü B. (Bitlis), Vehbi Ef. (Konya), Tufan B. (Hakkâri), Yusuf Ziya B. (Mersin), Kasım B. (Muş), Vasfi B. (Karahisarı Şarki), Ali Ef. (İçel), Hakkı Hami B. (Sinob), Veli B. (Burdur), Hafız Mehmed B. (Trabzon), Necati B. (Erzurum), Niyazi Ef. (Eskişehir), Yasin B. (Oltu), Rıza B. (Kırşehir), Halil İbrahim B. (Antalya), Süleyman B. (Canik), Nadir B. (İsparta), Şalâhaddin B. (Mersin), Mustafa Sabri Ef. (Siird), Şerif B. (Sinob), İzzet B. (Tokad), Hacı Garib Ağa (Malatya), Hacı Bekir Ef. (Konya), Vehbi B. (Niğde), Ziya Hurşid B. (Lâzistan), Şeyh Hacı Fevzi Ef. (Erzincan), Mustafa B. (Karahisarı Şarki), Fikri Faik B. (Gene), Celâl B. (Gene), Âkif B. (Burdur), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Feyyaz Âli B. (Yozgad), Şeref B. (Edirne), Şükrü B. (Karahisarı Sahib), Emîr

Pş. (Sivas), İsmail Remzi B. (İsparta), Hasib B. (Maras), Hacı Âtîf Ef. (Ankara), Haydar Lûtfi B. (İçel), Müfid Ef. (Kırşehir), Süleyman Sudi B. (Bayezid), Cevdet B. (Kırşehir), Nusrat Ef. (Erzurum), Taki Ef. (Sivas), Hüseyin Avni B. (Erzurum), Şükrü B. (Canik), Edib B. (Batum), Behcet B. (Kângırı), Besim B. (Kastamonu), Durak B. (Erzurum), Mehmed Hamdi Ef. (Adana), Sırrı B. (İzmit), Rasim B. (Elâziz), Hacı Tahir B. (İsparta), Arif B. (Konya), İsmail B. (Erzurum), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Sâmi B. (İçel), Vâsıf B. (Sivas), Cemal Pş. (İsparta), Nüzhet B. (Ergani), Ömer Lûtfi B. (Amasya), Âlim Ef. (Kayseri), Mustafa B. (Der-sim), Hasan Tahsin B. (Antalya), Osman B. (Lâzistan), Mustafa B. (Antalya), Bahri B. (Yozgad)

(Müstenkifler)

Bozan B. (Urfa), Sadık B. (Kırşehir), Dr. Tevfik Rüşdü B. (Menteşe), Cemil B. (Kütahya), Âtîf B. (Kayseri), Ahmed B. (Yozgad),

Nuri B. (Bolu), Ziya B. (Kângırı), Tevfik B. (Erzincan), Tahir Ef. (Kângırı), Atâ B. (Niğde)

**Memaliki müstahlasaya izam edilecek İstiklâl mahkemeleri hakkındaki Kanunun ikinci maddesi-
nin tayıyı hakkındaki takrire verilen reylerin neticesi**

(Takriri kabul edenler)

Mehmed Niyazi B. (Eskişehir), Ziyaeddin B. (Sivas), Hacı Mustafa Ef. (Ankara), Sâmî B. (İçel), Mustafa B. (Dersim), Hacı Ali Sabri Ef. (İçel), Mustafa Lûtfi B. (Siverek), Hacı Tahir Ef. (İsparta), Besim B. (Kastamonu), Cevdet B. (Kırşehir), Hakkı Hâmi B. (Sinob), Mehmed Hamdi Ef. (Adana), Said B. (Kângırı), İsmail B. (Erzurum), Hacı Mustafa Sabri Ef. (Siird), Mehmed Nadir B. (İsparta), Hacı Bekir Ef. (Konya), Hacı Âtîf Ef. (Ankara), Rasim B. (Elâziz), Halil İbrahim B. (Antalya), Mustafa Taki Ef. (Sivas), Yusuf Ziya B. (Mersin), Ömer Mümtaz B. (Ankara), Tahir Ef. (Kângırı), Salâhaddin B. (Mersin), Mehmed Şükrü B. (Karahisarı Sahib), Feyyaz Âli B. (Yozgad), Mustafa Durak B. (Erzurum), Mehmed Âkif B. (Burdur), İzzet B. (Tokad), Abdullah Ef. (Adana), Mustafa B. (Antalya), Ömer Lûtfi B. (Amasya), Mehmed Sırrı B. (Siverek), Mehmed Naim Ef. (İçel), Tefvik Ef. (Kângırı), Mehmed Vasfi B.

(Karahisarı Şarki), Âlim Ef. (Kayseri), Emir Pş. (Sivas), Şükrü B. (Canik), Hacı Garib Ağa. (Malatya), Osman B. (Lâzistan), Tufan B. (Hakkâri), Müfid Ef. (Kırşehir), Ziya B. (Kângırı), Veli B. (Burdur), Fikri Faik B. (Gene), İsmail Remzi B. (İsparta), Şerif B. (Sinob), Vâsif B. (Sivas), Şükrü B. (İstanbul), Behcet B. (Kângırı), Hüseyin Arni B. (Erzurum), Emin B. (Erzincan), Süleyman B. (Canik), Vehbi B. (Niğde), Nusrat Ef. (Erzurum), Süleyman Necati B. (Erzurum), Arif B. (Konya), Hacı Mehmed Ef. (Bayezid), Hasib B. (Maras), Cemal Pş. (İsparta), Haydar Lûtfi B. (İçel), Hafız Mehmed B. (Trabzon), Nuri B. (Bolu), Mehmed Vehbi Ef. (Konya), Ziya Hürşid B. (Lâzistan), Şeref B. (Edirne), Sıdkı B. (Malatya), Numan Ef. (İstanbul), Mustafa B. (Karahisarı Şarki), Edib B. (Batumi), Hasan Tahsin B. (Antalya), Kasım B. (Muş), Celâl B. (Gene)

(Reddedenler)

Rifat Ef. (Konya), Rıza B. (Muş), Kâzım Hüsnü B. (Konya), Hüsrev Sami B. (Eskişehir), Nebizade Hamdi B. (Trabzon), Tahsin B. (İzmir), Faik B. (Cebelibereket), Rüşdü B. (Ergani), Ali Rıza Ef. (Amasya), İlyas Sami B. (Muş), Sadık B. (Kırşehir), Mazhar Müfid B. (Hakkâri), İsmail Şükrü Ef. (Karahisarı Sahib), Ali Rıza Ef. (İçel), Hüsnü B. (Bitlis), Şeyh Hacı Fevzi Ef. (Erzincan), Memduh Necdet B. (Karahisarı Şarki), Halil Hulki Ef. (Siird), Refik B. (Konya), Sabit B. (Kayseri), Ahmed Hilmi B. (Kayseri), Yahya Galib B. (Kırşehir), Necib B. (Mardin), Neşet B. (İstanbul), Fevzi Ef. (Batumi), Yasin B. (Gazianteb), Dr. Mustafa B. (Kozan), Âtîf B. (Bayezid), Kadri B. (Diyarbakir), Dr. Eşref B. (Adana), Hüseyin B. (Kozan), Emin B. (Eskişehir), Hamdi Ef. (Diyarbakir), Nebil Ef. (Karahisarı Sahib), Mustafa Kemal B. (Ertuğrul), Şemseddin Ef. (Ankara), Halil B. (Ertuğrul), Halil İbrahim Ef. (Eskişehir), Fikret B. (Kozan), Tahsin B. (Aydın), Ali Süruri Ef. (Karahisarı Şarki), Hüseyin B. (Elâziz), Şükrü B. (Bolu), Mustafa

B. (Gümüşane), Osman Kadri B. (Muş), Hacı Muhiddin B. (Karesi), Nüzhet B. (Ergani), Ruşen B. (Gümüşane), Ragıb B. (Gazianteb), Kılıç Ali B. (Gazianteb), Hulûsi Ef. (Kastamonu), Midhat B. (Mardin), Dr. Refik B. (Bayezid), Hacı Bedir Ağa (Malatya), Abdullah Ef. (Sinob), Tefvik B. (Erzincan), Mehmed Şevket B. (Sinob), Hakkı B. (Van), Zamir B. (Adana), Hacı Arif B. (İstanbul), Tunalı Hilmi B. (Bolu), Derviş B. (Mardin), Yunus Nâdi B. (İzmir), Hafız Şahin Ef. (Gazianteb), İbrahim B. (Mardin), Abdülgani B. (Muş), Süleyman Sudi B. (Bayazid), İsmail Subhi B. (Burdur), Ahmed Mazhar B. (İstanbul), Yusuf B. (Denizli), Reşid Ağa (Malatya), Âtîf B. (ayseri), Vehbi B. (Bitlis), Faik B. (Edirne), Ali Rıza B. (İstanbul), Mustafa Vasfi B. (Tokad), Ali Vâsif B. (Gene), Şakir B. (Ankara), İhsan B. (Cebelibereket), Rasim B. (Cebelibereket), Edhem Fehmi B. (Menteşe), Esad B. (Mardin), Eyüb Sabri B. (Eskişehir), Mesud B. (Karahisarı Şarki)

(Müstenkifler)

Esad B. (Lâzistan), Hüseyin Hüsnü Ef. (İstanbul), Ahmed B. (Yozgad), Atâ B. (Niğde)

1. — Zaptı sabık hulâsası.

2. — Evrakı varide

Maarif teşkilâtında tadilât irrasına dair kanun lâyhâsının iadesine dair İcra Vekilleri Riyaseti tezkeresi

Divanı Riyaset kararı

Garbi Trakya Cemiyetinden mevrut tebrik-name

Mazbatalar

İkinci sınıf ihtiyat zâbitanın sınıfı muvaz-zafaya nakilleri hakkındaki lâyihai kanuniye-nin evvelki teklifle tevhidine dair Müdafai Milliye Encümeni mazbatası

Amasya İstiklâl Mahkemesince mahkûm edilmiş olan Mustafa Efendi hakkındaki hük-mün ref'ine dair İstida Encümeni mazbatası.

İkinci defa reye konacak mevad

İstiklâl mahkemeleri Kanununun ikinci mad-desinin şekli muaddeli

Müzakere edilecek mevad

İstiklâl mahkemeleri Kanununun bakiye-i müzakeratı

Matbuat bütçesi

Mükellef etibba ve baytarlar Kanunu

Ankara'da bir İstiklâl Mahkemesi teşkili hakkındaki tezkere

Suruç Kaymakamı İhsan Bey hakkındaki mazbata

Fenerler İdaresi hakkındaki lâyihai kanu-niye

Maslup Kemal Bey ailesine maas tahsisine dair lâyihai kanuniye

Seferberlik zammı Kanununun tefsiri hak-kında Kavanini Maliye Encümeni mazbatası

Menhübat Komisyonu teşkili hakkında Ka-nun

